

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Petra Homolková

Francouzská zahraniční politika vůči vybraným
zemím Magrebu (2007-2012). Kontinuita, nebo
diskontinuita?

Bakalářská práce

Praha 2014

Autor práce: **Petra Homolková**

Vedoucí práce: **Mgr. Eliška Tomalová, PhD.**

Rok obhajoby: **2014**

Bibliografický záznam

HOMOLKOVÁ, Petra. *Francouzská zahraniční politika vůči vybraným zemím Magrebu (2007-2012). Kontinuita, nebo diskontinuita?* Praha, 2011. 51 s. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra západoevropských studií. Vedoucí diplomové práce: Mgr. Eliška Tomalová, PhD.

Abstrakt

Práce se zabývá francouzskou zahraniční politikou vůči regionu Magrebu v období V. republiky, především pak obdobím prezidentského mandátu Nicolase Sarkozyho (2007-2012) a změnami, které na tomto poli nastaly v souvislosti s událostmi arabského jara. Analyzuje tradiční cíle a nástroje této politiky, a to především v souvislosti se dvěma zeměmi této severoafrické oblasti, a to Tuniskem a Libyí. Hlavním cílem je pak poukázat na změny, které v tomto ohledu přinesl mandát Nicolas Sarkozyho, a zjistit, zda skutečně došlo k odklonu od dosavadní koncepce, již si Sarkozy předsevzal, a to především v otázce lidských práv.

Abstract

The bachelor's thesis analyzes French foreign policy towards Maghreb region during the Fifth Republic, with a special focus on the period of Sarkozy's presidency (2007-2012), and on the impact of the Arab Spring. The work further examines traditional aims and instruments of this policy, most importantly with regard to Libya and Tunisia. The main objective is to point out the changes under Sarkozy's presidency, and to verify whether the "rupture" with the previous strategies, promised by Sarkozy in his presidential campaign, really occurred, focusing mainly on the issues of human rights.

Klíčová slova

Nicolas Sarkozy, francouzská zahraniční politika, země Magrebu, lidská práva, arabské jaro, Tunisko, Libye, Unie pro Středomoří, středomořská politika Francie

Keywords

Nicolas Sarkozy, French foreign policy, Maghreb countries, human rights, Arab spring, Tunisia, Libya, Union for Mediterranean, French Mediterranean policy

Rozsah práce: 70 000 znaků s mezerami

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne ... 27. 7. 2014

Petra Homolková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Elišce Tomalové Ph.D. za konzultace při psaní diplomové práce.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Petra Homolková
E-mail:	PetraHomolkova@seznam.cz
Semestr:	4.
Akademický rok:	2011/2012
Název práce:	Francouzská zahraniční politika vůči vybraným zemím Magrebu (2007-2012). Kontinuita, nebo diskontinuita?
Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):	6. 2012/2013
Vedoucí bakalářského semináře: (doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.)	
Vedoucí práce (není povinné): (Mgr. Eliška Tomalová, Ph.D.)	
Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):	Téma zahraniční politiky Francie v kontextu revolučních událostí, jež vstoupily ve známost jako tzv. arabské jaro, jsem si zvolila, jednak pro jeho aktuálnost, jednak proto, že je pro mne teritorium Francie ze všech akreditovaných teritorií v rámci studovaného programu teritoriím "nejbližším" a mám o něm tedy největší přehled. (Studuji francouzštinu na FF UK).
Předpokládaný cíl (5 řádek):	Cílem předkládané práce je tedy analyzovat klíčové aspekty ve vývoji francouzské politiky vůči Magrebu od nástupu Nicolase Sarkozyho do prezidentského úřadu v roce 2007 do konce jeho mandátu v roce 2012. Tento region nám tedy bude sloužit k ověření, nakolik programová prohlášení ze začátku volebního období byla naplněna a nakolik se jednalo jen o předvolební vábníčku. Práce bude založena na kvalitativní analýze zahraniční politiky a empiricko-analytickém přístupu.
Základní charakteristika tématu (10 řádek):	Předmětem našeho zájmu bude oblast severní Afriky (Maghreb), v rámci níž se budeme zahraničně-politickým aktivitám Francie věnovat z hlediska dvou jejích hlavních cílů, které jsou někdy komplementárními, někdy vzájemně neslučitelnými: sledováním národních zájmů daných jejími geografickými, hospodářskými a historickými vazbami a na straně druhé sledováním určitých hodnot, které si dle Francie nárokují univerzální platnost. Nicolas Sarkozy totiž slíboval, že jednou z prioritních oblastí své zahraniční politiky učiní obranu lidských práv. Bude nás tedy zajímat, nakolik šlo pouze o předvolební rétoriku, která má velký potenciál oslovit voliče, a která v konečných důsledcích, umožňuje Francii tohoto tématu selektivně využívat a udílet lekce zemím, které se jí z různých důvodů znelíbí. Oblast Magrebu nás zajímá z několika důvodů: předně se jedná o oblast vitálních francouzských zájmů, s níž Francii i půl století od nezávislosti pojí silné politické, ekonomické, bezpečnostní, kulturní vazby. A jednak také samozřejmě proto, že se jedná o oblast, kde došlo v roce 2010 k vlně lidových povstání a revolucí, které v některých zemích kompletně přepsaly politickou mapu a donutily odstoupit autokratické vládcy, z nichž někteří byli dlouhá léta přes mnohá obvinění z porušování lidských práv Západem, včetně Francie podporováni. V reakci na tyto události navíc nešlo přehlédnout diplomatickou aktivitu Francie.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

1. ZAHRANIČNÍ POLITIKA FRANCIE

1. 1. INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC

1. 2. KLÍČOVÉ POJMY FRANCOUZSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY

2. FRANCOUZSKÁ POLITIKA V DOBĚ SARKOZYHO MANDÁTU

3. MAGREB

3. 1. FRANCOUZSKÉ ZÁJMY V REGIONU

3. 2. HISTORICKÁ PERSPEKTIVA

4. ARABSKÉ JARO

4. 1. TUNISKO

4. 1. 1. Francouzsko-tuniské vztahy

4. 1. 2. Arabské jaro v Tunisku

4. 1. 3. Reakce Francie na události v Tunisku

4. 2. LIBYE

4. 2. 1. Francouzsko-libyjské vztahy

4. 1. 2. Arabské jaro v Libyi a reakce francouzské diplomacie

Závěr

Bilance zahraniční politiky za doby vlády Nicolase Sarkozyho

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

- 1) DAGUZAN, Jean-François. France and islamist movements: A long non-dialogue. 2003
- 2) KESSLER, Marie-Christine: La politique étrangère de la France. Acteurs et processus, Presses de Science Po, Paris 1999
- 3) BLUNDEN, Margaret. France. In: MANNERS, Ian. WHITMAN, Richard G (eds.) The Foreign Policies of European Union Member States, Palgrave Macmillan, 2000
- 4) PEROTTIONO, Michel: Francouzský politický systém, Slon, Praha, 2005
- 5) MEUNIER, Sophie. France and the World, from Chirac to Sarkozy In: COLE, Alistair. LE GALES, Patrick, LEVY, Jonah.(eds). Developments in French Politics 4. Palgrave Macmillan. 2008
- 6) HENRY, Jean Robert. Sarkozy, The Mediterranean and the Arab Spring. Contemporary French and Francophone Studies [online]. 2012, roč. 16, č. 3.
- 7) WOOD. Pia Christina. Ch. French foreign policy and Tunisia. Do Human rights matter? Middle East Policy, 2002. roč. 9, č. 2
- 8) BONIFACE, Pascal. La diplomatie des droits de l'homme de Nicolas Sarkozy, 2011
- 9) DAGUZAN, Jean-François. France's Mediterranean Policy: Between Myths and Strategy In: Journal of Contemporary European Studies 17, no. 3 (2009) : 387-400
- 10) Dílčí materiály Ministerstva zahraničních věcí a Prezidenta francouzské republiky

Podpis studenta a datum

Petra Homolková 8.11.2012

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře	9. 11. 2012	
Garant oboru	9. 11. 2012	

Obsah

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM	4
PROHLÁŠENÍ	5
PODĚKOVÁNÍ	6
OBSAH	1
ÚVOD	2
STRUKTURA A CÍL PRÁCE.....	3
METODOLOGIE A LITERATURA.....	4
1. ZAHRANIČNÍ POLITIKA FRANCIE	6
1. 1. INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC.....	6
1. 2. KLÍČOVÉ POJMY FRANCOUZSKÉ ZAHRANIČNÍ POLITIKY.....	7
2. FRANCOUZSKÁ POLITIKA V DOBĚ SARKOZYHO MANDÁTU	10
2. 1. PŘEDVOLEBNÍ PROHLÁŠENÍ.....	10
2. 2. PREMISY SARKOZY ZAHRANIČNÍ POLITIKY.....	11
2. 3. BÍLÁ KNIHA ZAHRANIČNÍ A EVROPSKÉ POLITIKY FRANCIE.....	13
3. MAGREB	17
3. 1. FRANCOUZSKÉ ZÁJMY V REGIONU.....	19
3. 2. FRANCOUZSKÁ POLITIKA VŮČI ZEMÍM MAGREBU Z HISTORICKÉ PERSPEKTIVY.....	20
3. 3. SARKOZYHO UNIE PRO STŘEDOMOŘÍ.....	23
4. ARABSKÉ JARO	27
4. 1. TUNISKO.....	29
4. 1. 1. <i>Francouzsko-tuniské vztahy</i>	29
4. 1. 2. <i>Arabské jaro v Tunisku</i>	31
4. 1. 3. <i>Reakce Francie na události v Tunisku</i>	32
4. 2. LIBYE.....	33
4. 2. 1. <i>Francouzsko-libyjské vztahy</i>	34
4. 1. 2. <i>Arabské jaro v Libyi a reakce francouzské diplomacie</i>	36
SUMMARY	40
POUŽITÁ LITERATURA	41

Úvod

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila analýzu zahraniční politiky Francie vůči vybraným zemím severní Afriky za vlády prezidenta Nicolase Sarkozyho (2007-2012). Volbu tématu a časové a teritoriální vymezení práce předurčilo několik skutečností: předně to byla skutečnost, že se tento region stal dějištěm lidových protestů a revolucí, jež vešly v širší podvědomí pod označení arabské jaro, a dále také mimořádný důraz, jenž Nicolas Sarkozy přikládal *rozchodu* s dosavadními politickými praktikami a orientacemi, a to nejen ve vnitrostátních záležitostech, ale právě i v zahraniční politice, která se však tradičně vyznačuje kontinuitou přesahující rámce volebních období. Toto odhodlání dát (nejenom zahraniční) politice Francie novou formu, ale i obsah vcelku logicky dominovalo předvolební kampani tohoto představitele *Svazu pro lidové hnutí* (UMP),¹ již zaštit'ovalo emblematické slovo *rupture*.

Rozsah bakalářské práce nám nedovolí ambiciózní zahraničně-politický program Nicolase Sarkozyho analyzovat v celé šíři, proto se v rámci jeho analýzy budeme vymezovat jak teritoriálně, tak tematicky. Předmětem našeho zájmu bude oblast severní Afriky (Maghreb), v rámci níž se budeme zahraničně-politickým aktivitám Francie věnovat z hlediska dvou jejích hlavních cílů, které jsou někdy komplementárními, někdy vzájemně neslučitelnými: sledováním národních zájmů daných jejími geografickými, hospodářskými a historickými vazbami a na straně druhé sledováním určitých hodnot, které si dle Francie nárokují univerzální platnost.² Nicolas Sarkozy totiž sliboval, že jednou z prioritních oblastí své zahraniční politiky učiní obranu lidských práv. Bude nás tedy zajímat, nakolik šlo pouze o předvolební rétoriku, která má velký potenciál oslovit voliče, a která v konečných důsledcích, jak podotýká Pascal Boniface,³ umožňuje Francii tohoto tématu selektivně využívat a udílet lekce zemím, které se jí z různých důvodů znelíbí.

Oblast Magrebu nás zajímá z několika důvodů: předně se jedná o oblast vitálních francouzských zájmů, s níž Francií i půl století od nezávislosti pojí silné politické, ekonomické, bezpečnostní, kulturní vazby a projekt spolupráce s tímto regionem, jenž vešel ve známost pod termínem Unie pro Středomoří, se stal jednou z dominant Sarkozyho zahraniční politiky. A jednak také samozřejmě proto, že se jedná o oblast, kde došlo v roce 2010 k vlně lidových

---

¹ *Union pour un Mouvement Populaire* (Svaz pro lidové hnutí).

² MEUNIER, Sophie. France and the World, from Chirac to Sarkozy. In: LE GALES, P., COLE, A., LEVY, J. eds. *Developments in French Politics*, London: Palgrave, 2008, s. 243.

povstání a revolucí, které v některých zemích kompletně přepsaly politickou mapu a donutily odstoupit autokratické vládcy, z nichž někteří byli dlouhá léta přes mnohá obvinění z porušování lidských práv Západem, včetně Francie podporováni. V reakci na tyto události navíc nešlo přehlédnout diplomatickou aktivitu Francie.

Struktura a cíl práce

Práce je členěna do čtyř kapitol, v první části bakalářské práce jsou ve stručnosti představeny pravomoci hlavních aktérů francouzské zahraniční politiky – prezidenta, předsedy vlády, ministerstva zahraničních věcí s cílem nastínit, nakolik je postavení prezidenta v oblasti zahraniční politiky výjimečné. V rámci této kapitoly jsou rovněž zmíněna hlavní paradigmaty francouzské zahraniční politiky, která ve více či méně pozmeněné podobě doprovázejí vnější aktivity Francie po celé období V. republiky.

Druhá kapitola začíná stručným představením programových priorit Nicolase Sarkozyho v oblasti zahraniční politiky. V rámci této části budeme analyzovat, do jaké míry se proměnily dílčí cíle definované Sarkozyho administrativou. Budeme si proto všimnout změn, které naznačovaly, že by v této oblasti mohlo dojít k jisté změně kursu, ať se již týkaly personálního zajištění, organizačních změn ve struktuře fungování diplomatického aparátu, či dokonce vytvoření nového strategického dokumentu francouzské zahraniční politiky. Tyto vize a premisy Sarkozyho mandátu jsou následně konfrontovány se skutečným obsahem, jenž jim prezident dal: především pak ve třetí a čtvrté kapitole, které představují hlavní těžiště práce.

Ve třetí kapitole je představen region Magrebu, a to především z hlediska zájmů a vztahů, jež s ním Francií pojí, což nám následně umožní lépe pochopit tradiční přístup Francie k těmto severoafrickým státům a také změny, které v této oblasti přinesl Sarkozyho mandát. Tuto část uzavírá analýza nejvýznamnější Sarkozyho iniciativy vůči oblasti, a to Unie pro Středomoří.

Čtvrtá kapitola se zaměřuje na vlnu nepokojů, protestů a revolucí, pro niž se vžil souhrnný termín „arabské jaro.“ Po stručné charakteristice situace, která v dané zemi panovala před vypuknutím arabského jara, se budeme věnovat historii jejích bilaterálních vztahů s Francií a změnám, které v tomto aspektu nastaly v letech 2007-2012. Pro podrobnější analýzu byly v práci vybrány státy Magrebu, v kterých protesty přerostly v revoluci, a dospěly tak k zásadní změně režimu, tj. Tunisko a Libye. Následně se zaměříme na analýzu reakce francouzské diplomacie na tyto události.

---

³ BONIFACE, Pascal. La diplomatie des droits de l'homme de Nicolas Sarkozy [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.affaires->

Cílem předkládané práce je tedy analyzovat klíčové aspekty ve vývoji francouzské politiky vůči Magrebu od nástupu Nicolase Sarkozyho do prezidentského úřadu v roce 2007 do konce jeho mandátu v roce 2012. Tento region nám tedy bude sloužit k ověření, nakolik programová prohlášení ze začátku volebního období byla naplněna a nakolik se jednalo jen o předvolební vábničku.

V prvé řadě se tedy pokusíme přinést odpověď na otázku, jak se proměnila francouzská politika vůči severní Africe během Sarkozyho mandátu ve smyslu její kontinuity, či diskontinuity s dosavadními francouzskými přístupy, a dále se pokusíme zjistit, jaké cíle vlastně sledovala. Zaměříme se tedy primárně na otázku, zda počínání Francie sledovalo svou rétoriku? Zda ve vztazích s těmito zeměmi, kde vládli či stále ještě vládnou autokratičtí vůdci porušující lidská práva, došlo během Sarkozyho působení ve funkci skutečně k přenastavení postojů vůči diktátorským režimům, jak to sliboval? Zda navrhované prostředky spolupráce, které Francie regionu předkládala, měly skutečně za cíl vytvořit prostor sdílené prosperity mezi oběma břehy Středozemního moře, či spíše jen sledovaly bezpečnostní a ekonomické zájmy Francie? A následně se i ve světle výše uvedených úvah pokusíme najít odpověď na otázku, proč se reakce Francie na události arabského jara pohybovala od naprostého překvapení a pohoršující pasivity až po roli lídra v libyjské válce.

Metodologie a literatura

Metodika ověření výzkumných otázek spočívá především v analýze přístupů jednotlivých francouzských administrativ vůči tomuto regionu a jejich komparaci s přístupem Nicolase Sarkozyho. Metodologicky je práce založena na empiricko-analytickém přístupu a zejména na analytické deskripci a komparaci. Smyslem práce není podat komplexní studii, věnuje se pouze tematicky a časově úzce vymezenému tématu. Přesto může být přínosem vzhledem ke skutečnosti, že studie na podobné téma v české literatuře doposud chybějí. Ve francouzské odborné literatuře je téma, zda Sarkozyho působení ve funkci představuje spíše odklon či pokračování v předchozím zahraničně-politickém směřování Francie často diskutovaným tématem, ať již se to týká tématu evropské integrace, blízkovýchodního konfliktu či transatlantických vztahů. Z české literatury je přínosné šesté číslo *Mezinárodní politiky* z roku 2007, věnované francouzské politice a vizím a projektům tehdy čerstvě zvoleného nového francouzského prezidenta. Pro pochopení tradičních paradigmat zahraniční politiky Francie je pak stěžejní příspěvek Margaret Blundenové (France The Foreign Policy Environment).

Sarkozyho politiku na obecné úrovni pak rozebírá Sophie Meunierové (*Politique étrangère de Nicolas Sarkozy: Rupture de fond ou de style?*), a v její konkrétnější „středomořské“ dimenzi především J. F. Daguzan (*France, Democratization and North Africa*) a J. R. Henry (*Sarkozy, The Mediterranean and the Arab Spring*). Zajímavým příspěvkem ke kritickému zhodnocení reakce západních mocností na události arabského jara, k jehož analýze jsou vzhledem k aktuálnosti tématu jako plnohodnotné zdroje využívány především novinové články, je příspěvek jordánského ekonoma Ibrahima Saifa (*Arab Leaders and Western Countries*). Primární prameny zahrnují zejména proslovy prezidenta Sarkozyho v podobě audiovizuálních nahrávek či jejich přepisů (od začátku jeho volební kampaně až po jeho odchod z prezidentské funkce) a strategické materiály francouzského ministerstva zahraničí.

1. Zahraniční politika Francie

Spojovat si otázku kontinuity zahraniční politiky s personální obměnou v čele státu či obecněji řečeno s vládními alternacemi nemusí vyznívat jako přesvědčivá hypotéza, zvláště pokud se obecně předpokládá, že zahraničně-politické preference a cíle jednotlivých zemí přesahují rámec vymezený jedním volebním obdobím, tedy že v oblasti vnější politiky státu existuje dlouhodobější strategie. V případě Francie a konkrétněji Nicolase Sarkozyho nás k takové hypotéze přivádí jednak samotné nastavení ústavně-právního pořádku, jenž při realizaci zahraniční politiky přisuzuje prezidentovi klíčovou roli,⁴ jednak jeho výroky a projevy. Francouzský prezident totiž od začátku své volební kampaně dával zřetelný důraz na vymezení se vůči politice svých předchůdců – symbolizované již zmíněným slovem *rupture*.

Na následujících stránkách tedy ve stručnosti představíme institucionální rámec fungování francouzské zahraniční politiky (především pak pravomoci francouzského prezidenta v oblasti zahraniční politiky dle Ústavy V. republiky) a konstanty francouzského sebenazírání, které se pak odrážejí v zahraničních aktivitách Francie.

1. 1. Institucionální rámec

Ústava V. republiky z roku 1958⁵, kterou v podstatě sepsal tehdejší ministerský předseda Michel Debré⁶ za osobní asistence prezidenta Charlese de Gaulla, všestranně posílila – v porovnání s Ústavou III. a IV. Republiky – výkonnou moc, a to především pravomoci prezidenta. V nejvyšším zákonu Francouzské republiky⁷ najdeme celou řadu článků, které jednoznačně zdůrazňují převahu výkonné moci nad zákonodárnou: dle článku 5 je Prezident garantem národní nezávislosti, integrity teritoria a dodržování smluv a dohod, což v praxi znamená, že oblast zahraniční politiky se stává jeho výsadní doménou (*domaine réservé*).⁸ Hlava

---

⁴ Prezident republiky jakožto garant národní nezávislosti, integrity teritoria a dodržování smluv *de facto* řídí zahraniční politiku, která tak tvoří jeho *domaine réservé*. PEROTTINO, Michel. Francouzský politický systém. Praha: Sociologické nakladatelství. 2005. s. 102.

⁵ Několikrát revidována, kromě ústavního zákona z roku 2008, jemuž se budeme vzápětí věnovat, zmiňme ještě ústavní zákon z roku 1962 zavádějící přímou volbu prezidenta a opatření přijaté v roce 2000, jímž byl mandát francouzského prezidenta zkrácen na 5 let, s možností vykonávat jej maximálně dvakrát za sebou. Cf. KUNC, Jiří. 2002. *Francouzská republika*, s. 73, In: DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra a kolektiv: *Komparace politických systémů I*. 4. přepracované vydání. Praha: Oeconomica, 2005, s. 73.

⁶ Předseda vlády na počátku V. republiky v letech 1959 – 1962.

⁷ FRANCIE. La Constitution de la Cinquième République française 1958 [Ústava Francouzské republiky ze 4. října 1958] [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupná z: <<http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>>

⁸ PEROTTINO, M. op. cit. s. 102.

státu je také vrchním velitelem ozbrojených sil a předsedá Bezpečnostní radě (čl. 15). Podle následujícího ustanovení je to rovněž on, kdo „v případě závažného a bezprostředního ohrožení institucí Republiky, nezávislosti národa, teritoriální integrity či dodržování mezinárodních závazků – pokud je znemožněno fungování standardních ústavních mechanismů – přijímá po domluvě s příslušnými činiteli „opatření, která si žádá situace.“⁹

Teoreticky sice článek 20 Ústavy říká, že vláda udává směr a řídí fungování zahraniční politiky, ve skutečnosti je role předsedy vlády v zahraničně-politických otázkách omezena na koordinaci vlády dle prezidentova rozhodnutí.¹⁰ Takové zakotvení role premiéra souvisí s tradiční představou, že se těžiště jeho kompetencí soustřeďuje v politice vnitřní, nikoliv vnější.¹¹

Ministr zahraničních věcí je pověřen samotnou realizací zahraniční politiky, což můžeme chápat jako přeměnu politických rozhodnutí hlavy státu v konkrétní iniciativy.¹² V jeho kompetenci se nachází chod celého diplomatického aparátu, pod nějž spadají všechna velvyslanectví, konzuláty a stálá zastoupení. V hierarchii představitelů zahraniční politiky mu přísluší až třetí místo po prezidentovi a předsedovi vlády, a reálné pole jeho působnosti je tak značně ovlivněno tím, kolik prostoru mu přenechají.

1. 2. Klíčové pojmy francouzské zahraniční politiky

Cíle francouzské zahraniční politiky pomáhají definovat nejenom objektivní faktory, jako je její geografická pozice, hospodářská situace, okolní prostředí, ale i subjektivní představy o tom, jakou roli by Francie měla ve světě zastávat.¹³

Jak uvádí Jan Eichler: „(o)d samého počátku Páté republiky (1959) má francouzská politika jasně stanoveny nejvyšší cíle.“¹⁴ Prvním z nich je úsilí o zachování prestiže a velikosti (*grandeur*) Francie, což úzce souvisí s odkazem prezidenta Charlese de Gaulla, podle nějž Francii náleží mezi ostatními státy výjimečné postavení – dané její kulturní a historickou zkušeností – od čehož se musí odvíjet její vystupování na mezinárodní scéně.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Článek 21 stanovuje, že předseda vlády je zodpovědný za národní obranu. Cf. FRANCIE. La Constitution de la Cinquième République française 1958.

¹¹ V souvislosti se stále větší a větší propojenosti obou oblastí se však tato představa poněkud proměňuje. Rozdělení pravomocí mezi prezidentem a předsedou vlády se navíc mění za tzv. kohabitace, kdy jsou oba představitelé výkonné moci z odlišných politických táborů, a předseda vlády tak získává v oblasti zahraniční politiky větší prostor. Cf. PEROTTINO, M. op. cit. s. 123.

¹² Ibidem.

¹³ KESSLER, Marie-Christine Kessler. *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. Paris: Preses de Science Po, 1999. s. 144.

¹⁴ EICHLER, Jan, Sarkozy a evropská integrace. *Mezinárodní politika*, 2007, roč. 31, č. 6, s. 17.

Francie má dle de Gaulla ambici být *puissance mondiale*, která si pro udržení své pozice ve světové politice musí budovat vlastní národní kapacity. Jak shrnuje Eichler: kromě zachování zmíněné *grandeur*, si Francie musí udržet i svou nezávislost (*l'indépendance*), významné postavení ve světě (*obsession de la place dans le monde*)¹⁵ a vliv na celosvětový vývoj (*la présence globale*).¹⁶ Historickým důsledkem tohoto tradičního francouzského sebenazírání byla nedůvěra vůči USA a NATO, které omezovaly nezávislost Francie, a tím i její prestiž, ale také např. vůči posilování nadnárodních prvků v mezinárodních organizacích.¹⁷

Ač se odkaz Charlese de Gaulla stal zásadním prvkem francouzské politiky, nelze si myslet, že v uplynulých 50 letech zůstal nezměněn. Proměny mezinárodní politiky¹⁸, stejně jako skutečnost, že žádný z prezidentů V. republiky nedosáhl takového postavení jako Charles de Gaulle, jeho ideály samozřejmě oslabily. Ze čtyř nástrojů, které za dob Studené války Francie sloužily k uskutečňování výše zmíněných cílů, si totiž uchovaly významnou roli jen dvě: statut stálého člena Rady bezpečnosti OSN a evropská integrace, zatímco důraz na vlastní jaderný arzenál (*dissuasion nucléaire*) a aktivní úloha v procesu uvolňování napětí mezi Východem a Západem (*détente*) oslabil, resp. pozbyl na významu.¹⁹ Evropská integrace se naopak stávala nástrojem, jehož multiplikační efekt násobící vliv Francie vysoko nad její ekonomický potenciál a díky němuž Francie může prosazovat uznání svých principů světového uspořádání, je široce uznáván francouzskou elitou.²⁰ Evropská unie se navíc díky své pacifistické reputaci a stává pro Francii, jejíž koloniální minulost a násilný odpor k dekolonizaci si země rozvíjejícího světa stále ještě pamatují, užitečným nástrojem.

Jedním z paradigmat francouzské politiky, vůči němuž se Sarkozy vymezoval, je i tzv. *Françafrique*, symbolizující post-koloniální propojení bývalých kolonií s pevninskou mocností, pro něž je, „neokolonialismus tak trochu příliš technický termín“²¹. Ve srovnání s ostatními evropskými zeměmi je totiž pozice Francie nejspecifičtější právě na černém kontinentu, kde si

¹⁵ Až do dneška si Francie například udržuje druhou největší diplomatickou síť na světě (po mnohonásobně větších Spojených státech) – v evropském srovnání je však na prvním místě. V diplomatických službách působí 15 000 osob a ve světě má Francie 163 ambasád. Cf. Le ministère des Affaires étrangères et du Développement international en chiffres [online]. *diplomatie.gouv.fr*. 1. 7. 2013. [cit. 2014-07-27]. <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/>.

¹⁶ EICHLER, Jan. op. cit.

¹⁷ Proto se v roce 1966 francouzská vojska stáhla z NATO a byl kladen tak velký důraz na vlastní jaderný program. Zavedení hlasování kvalifikovanou většinou v Radě EU bylo vnímáno jako hrozba pro francouzské zájmy a Francie na ni reagovala politikou prázdných židlí. Cf. Ibidem.

¹⁸ Především konec studené války a s ním spojený rozpad Sovětského svazu, sjednocení Německa a později i globalizace či rozšíření EU v roce 2004, které posunulo těžiště EU směrem na Východ. Cf. BLUNDEN, Margaret. France. In: MANNERS, Ian. WHITMAN, Richard G (eds.) *The Foreign Policies of European Union Member States*, Palgrave Macmillan, 2000, s. 20.

¹⁹ EICHLER, Jan, op.cit.

²⁰ BLUNDEN, Margaret., op. cit. s. 22.

jako jediná z evropských koloniálních mocností uchovala vůdčí roli: budování vlivu na africkém *pré carré*²² se totiž stal jedním z řady nástrojů pro posílení francouzské *grandeur*.²³ Nicméně tento „nejasný spletenec ekonomických, politických a vojenských aktérů z Francie a Afriky, zorganizovaných v sítích a lobbistických klikách, kteří mají jasně rozděleno, o jaké zdroje jim jde: jedněm o suroviny a druhým o rozvojovou pomoc, se netýká všech zemí afrického kontinentu stejně.²⁴ Nejvýstižněji ilustruje vztahy se subsaharskou Afrikou, stejně jako mnohé z toho, co platí ve francouzské politice obecně: spory o kompetence mezi jednotlivými složkami státní moci (zde např. prezidentem a MZ), „upořádání“ parlamentní kontroly, kontinuální aspirace na velmocenské postavení, ale i zvyk hrát na evropskou kartu na dvou úrovních, podle toho, jak se to hodí.²⁵ V jiných bývalých koloniích, jakými jsou právě země Maghrebu, které měly v minulosti s Francií konfliktnější vztahy, je však francouzský vliv nižší.

---

²¹ BROŽ, Josef. Hollande pod hrozbou smrti narovná vztahy v Africe. Praha: ČRO6. [on-line]. 2012. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/josef-broz-hollande-pod-hrozbou-smrti-narovnava-vztahy-v-africe--1125636.

²² Ve smyslu výlučného pole působnosti, kde Francie nesnese přítomnost žádné další mocnosti. Cf. Ibidem.

²³ BLUNDEN, Margaret, op. cit., s. 34.

²⁴ Ibidem.

²⁵ Ibidem.

2. Francouzská politika v době Sarkozyho mandátu

2. 1. Předvolební prohlášení

Jak upozorňuje Charillon, v historii Páté republiky se v předvolebním klání snad nikdy neobjevovalo tolik zahraničně-politických otázek jako v roce 2007.²⁶ Samotné nastolení veřejné debaty o směřování a pozici Francie na mezinárodní scéně přišlo v pravou chvíli: v roce 2005 totiž francouzští voliči v referendu řekli *ne* evropské Ústavě a v roce 2003 došlo k roztržce s USA ohledně intervence v Iráku, a tak nad zahraniční politikou Francie ke konci Chiracova druhého mandátu panovalo jakési bezčasí.²⁷

V rámci předvolební kampaně prezidentských voleb, v jejichž druhém kole se Nicolas Sarkozy²⁸ setkal se socialistickou kandidátkou Ségolène Royalovou, veřejně deklaroval svůj záměr skoncovat v mnoha oblastech, at' již domácí či zahraniční politiky s dosavadními praktikami, jež mělo symbolizovat francouzské slovo *rupture*, někdy doplněné přívlastkem *tranquille*.²⁹ Ve svém předvolebním projevu, který pronesl při příležitosti tiskové konference na téma zahraniční politiky³⁰ v únoru 2007, pronesl, že:

„v zahraniční politice, by konsensus, kontinuita a přítomnost určitých principů neměly být považovány za předem dané, měly by být výsledkem demokratické debaty, která by pak měla vést k neustálému přezkoumávání našich cílů a prostředků. Ve světě, který se neustále mění, kde jedny státy slábnou a druhé posilují, kde se ke slovu dostává občanská společnost, kde jsou soukromé společnosti někdy silnější než státy, kde nadnárodní hrozby narůstají, kde nové hrozby neznají hranic, se nemůžeme spokojit se stejnými koncepty, se stejným uvažováním a stejnými jistotami.³¹

A pokračoval řečnickou otázkou:

„(m)ám Vám snad připomínat, že sám generál de Gaulle přeformuloval zahraniční politiku Francie, když v roce 1958 nastoupil do úřadu? A že to, co se nám teď jeví jako systém neměnných principů, přece kdysi bylo také výsledkem rozchodu s tehdejší praxí?³²

²⁶ CHARILLON, F. Politique étrangère de la France: l'heure des choix. [online]. 2007 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.ifri.org/files/politique_etrangere/PE_1_2007_Charillon.pdf

²⁷ Ibidem.

²⁸ Sarkozy doposud zastával post ministra vnitra 2005–2007 ve vládě Dominique de Villepina.

²⁹ Sarkozy se stavěl do pozice kandidáta *hors système*, který se bude snažit naslouchat jak Francouzům, kteří řekli ano evropské ústavě, tak těm, kteří ji odmítli, který při sestavování vlády překoná stranické linie (*ouverture*) a který ve svém projevu odkazoval jak k velkým postavám pravice, tak levice (Léonu Blumovi, Jeanu Jaurèsovi). Cf. POTTIER, Jean-Marie. On a revu le discours de Sarkozy du 14 janvier 2007 [online]. 13. 1. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.slate.fr/story/48633/discours-sarkozy-janvier-2007>. V tomto ohledu je příznačný Sarkozyho projev z ledna 2007 na kongresu UMP. Cf. SARKOZY, Nicolas. Les discours des présidentiables [online]. 14. 1. 2007 [cit. 2014-07-27]. Dostupný na <http://sites.univ-provence.fr/veronis/Discours2007/transcript.php?n=Sarkozy&p=2007-01-14>

³⁰ Přepis dostupný na: <http://tempsreel.nouvelobs.com/file/411885.pdf>

³¹ SARKOZY, Nicolas. Conférence de presse sur la politique internationale [online]. 28. 2. 2007 [cit. 2014-07-27]. Přepis dostupný z: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-02-28/Sarkozy> (překlad vlastní)

2. 2. Premisy Sarkozy zahraniční politiky

Sarkozyho zvolení v květnu 2007 pak rozvířilo debatu, nakolik se bude jednat o pouze o změnu stylu, či i toho mnohem důležitějšího: samotného obsahu.³³ Scénář jeho rozchodu s dosavadním směřováním, kde z historické perspektivy tu silněji, tu méně převládala gaullistická tradice, se zaměřoval na tři prioritní oblasti: evropské partnery, vztah s USA a konečně i arabskou a africkou dimenzi zahraniční politiky. Právě tyto tři oblasti byly pro svůj ekonomický, strategický a diplomatický význam vždy ve středu formulování diplomatického programu a bylo tomu tak i v Sarkozyho případě. Sarkozy navíc musel reagovat na situaci, jež mu odkázal Jacques Chirac, jehož mandát, a tedy i vztahy s americkými a evropskými partnery poznamenala již zmíněné dvojí *odmítnutí*: intervence v Iráku v roce 2003 a evropské ústavy v roce 2005.³⁴

V jednom ze svých nejdůležitějších projevů týkajících se zahraniční politiky, jenž přednesl před velvyslanci Francouzské republiky v srpnu 2008, Sarkozy představil několik hlavních rysů své plánované reformy zahraniční politiky. V duchu své předvolební kampaně ji pojal jako scénář rozchodu (*rupture*) s dosavadní praxí v několika oblastech.

Ta první se týkala normalizace vztahů s USA a návratu do struktur NATO.³⁵ Dále si předsevzal posílení francouzského postavení na Blízkém východě,³⁶ a to prostřednictvím navázání dialogu se všemi zeměmi tohoto regionu, včetně zemí jako Sýrie a Libye pod podmínkou, že se vydají na cestu pozitivních změn a budou ochotny k ústupkům. Dále přislíbil „návrat do Evropy“, v níž Francie v důsledku neúspěšného referenda od roku 2005 „seděla na lavičce pro náhradníky“.³⁷ Sarkozy připomněl, že „bez silné Evropy nebude ani silné Francie, stejně jako nebude silné Evropy bez Francie“³⁸, čímž dal najevo, nakolik si uvědomuje obrovský význam evropské integrace, jak pro zahraniční, tak vnitřní politiku Francie. V tomto ohledu dále doplnil, že „to, co bylo uděláno pro evropskou jednotu před padesáti lety, musí být uděláno pro

³² Ibidem.

³³ CHARILLON, F. op. cit.

³⁴ MEUNIER, Sophie. France and the World, from Chirac to Sarkozy In: COLE, Alistair. LE GALES, Patrick, LEVY, Jonah.(eds). *Developments in French Politics 4*. Palgrave Macmillan. 2008. s. 244.

³⁵ SARKOZY, Nicolas. XVIème conférence des Ambassadeurs - Discours du Président Sarkozy. [online]. 27. 8. 2008 [cit. 2014-07-27]. Přepis celého projevu dostupný na: <http://www.ambafrance-uk.org/XVIeme-conference-des-Ambassadeurs>.

³⁶ V této otázce se nejednalo tak docela o odklon od dosavadních strategií, Sarkozy zamýšlel zintenzivnit spolupráci s arabskými zeměmi a zároveň i zlepšit vztahy s Izraelem, tak aby Francie mohla lépe reagovat konflikty v tomto regionu a získat větší vliv a viditelnost v řešení klíčových otázek, k jejichž řešení je potřeba získat důvěru obou stran konfliktu (izraelsko-palestinský konflikt). Jedním z nástrojů této strategie měla být i Unie pro Středomoří. Cf. Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ SARKOZY, Nicolas. Le discours de politique étrangère de Nicolas Sarkozy. [online]. 27. 8. 2007 [cit. 2014-07-27]. Přepis celého projevu dostupný na: http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/08/27/le-discours-de-politique-etrangere-de-m-sarkozy-integralite_947776_3224.html.

jednotu ve Středomoří³⁹, čímž předeslal jednu z hlavních diplomatických aktivit svého mandátu, a to snahu o vytvoření Středomořské unie spojující státy po obou březích Středozemního moře. A v neposlední řadě pak volal po ukončení neokoloniálního přístupu vůči bývalým koloniím souhrnně označovaného pojmem *Françafrique* a konečně si i předsevzal, že jednou z priorit své zahraniční politiky učiní obranu lidských práv.⁴⁰

Zde je třeba nejspíše dopředu upozornit, že od prezidenta z UMP, z francouzského politického sdružení na středopravém politickém spektru, jenž vzešlo z hnutí RPR (*Rassemblement pour la République*) názorově čerpajícím z odkazu generála de Gaulla,⁴¹ nelze očekávat, že jím předkládané reformy – a sám to zmiňoval – by mohly mít za cíl naprosté popření gaullistických ideálů, jejich smyslem bylo spíše gaullismus adaptovat na novou mezinárodní realitu 21. století, tak jak to zmínil ve výše uvedeném projevu a jak o tom ostatně svědčí strategický dokument *Bílá kniha zahraniční politiky Francie*, jemuž se budeme věnovat v následující části této kapitoly. V rámci stanovení základních cílů a nástrojů zahraniční politiky každé země totiž kromě dosavadního směřování hraje zásadní úlohu i uvědomění si geopolitické reality.

Z hlediska prezidentovy deklarované snahy o nové směřování zahraniční politiky nebylo jistě bez významu ani personální obsazení důležitých funkcí v této oblasti. Ze složení kabinetu Sarkozyho premiéra Françoise Fillona bylo patrné, že ministerský předseda a zejména hlava státu usilovali o naplnění před volbami proklamované snahy o otevření *ouverture* (či *diversité*), ve smyslu spolupráce s dalšími politickými stranami. Volba ministra zahraničí dodala kredibilitu Sarkozym ohlašované důslednější podpoře lidských práv: prvním šéfem svého diplomatického sboru totiž jmenoval Bernarda Kouchnera, politika z opačného politického tábora (ze Socialistické strany), známého jednak jako zakladatele charitativní organizace *Lékaři bez hranic*, jednak jako propagátora tzv. *devoir d'ingérence*: Kouchner totiž vždy zastával názor, že liberální demokracie mají nejenom právo, ba přímo i morální povinnost (odtud *devoir*) potlačit suverenitu jiného národa z důvodu ochrany lidských práv.⁴² V tom se zcela jistě odrážela jeho osobní zkušenost s humanitárními krizemi, kdy viděl, že v některých případech se odpověď mezinárodního společenství nemůže omezit na pomoc humanitární a lékařskou, ale je nutné zakročit i politicky

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ SARKOZY, Nicolas. Le discours de politique étrangère de Nicolas Sarkozy. [online]. 27. 8. 2007 [cit. 2014-07-27]. Přepis celého projevu dostupný na <http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/08/27/le-discours-de-politique-etrangere-de-m-sarkozy-integralite_947776_3224.html>

⁴¹ Tzv. post-gaullisté prosazovali do určité míry reformu a liberálnější zahraniční politiku, tvořili v rámci gaullistického hnutí po roce 1970 většinu, hlavní postavou byl George Pompidou, který byl do čela strany dosazen přímo de Gaullem. Cf. Charillon, F. op. cit.

⁴² MARCZUK, Karina. A Visionary and a Practitioner: the Bernard Kouchner vs. David Kilcullen [online]. 2007 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/redakce/tisk.php?lanG=en&clanek=23598&slozka=17481&xsekce=23580&>

se všemi dalšími dopady.⁴³ Jeho osobnost tak nechávala tušit, že by se Francie ve svých aktivitách mohla orientovat na budování *soft power* prostřednictvím humanitárních akcí.⁴⁴ Kouchnerovo jmenování bylo přijato s velkým nadšením především v anglosaském světě, neboť byl jedním z mála francouzských politiků, který podporoval americkou invazi do Iráku v roce 2003, proto mohla jeho volba pomoci i ve snaze zlepšení vztahů s USA.⁴⁵

I další posty v Sarkozyho vládě obsadily osobnosti z opačného politického tábora: tajemníkem pro rozvojovou pomoc a Frankofonii (při ministerstvu zahraničních a evropských záležitostí) Sarkozy jmenoval Jeana-Marie Bockela, známého kritika vztahů Francie se svými bývalými koloniemi volajícím po úmrtním listu *Françafrique*.⁴⁶ A na přání Bernarda Kouchnera rovněž vznikl post státního tajemníka pro lidskoprávní otázky (Secrétaire d'Etat aux droits de l'homme), jenž byl svěřen Ramě Yadeové, jež tuto pozici organizačně spadající pod ministerstvo zahraničních věcí zastávala v období 2007- 2009.

Sarkozyho inovativní přístup se prokázal i v organizačních záležitostech, kdy mimo jiné převedl speciální buňku zabývající se africkou dimenzí zahraniční politiky z Úřadu prezidenta v Elysejském paláci pod Ministerstvo zahraničních věcí.⁴⁷ Hlavní pozornost je však třeba věnovat strategickému dokumentu definujícímu cíle a nástroje zahraniční politiky a také hrozby, jimž Francie čelí.

2. 3. Bílá kniha zahraniční a evropské politiky Francie

Sarkozy společně se svým ministerským předsedou Françoisem Fillonem pověřil ministra zahraničních věcí o ustavení nezávislé komise, která by vypracovala novou strategickou koncepci zahraniční politiky Francie. Měl tak být připraven strategický dokument, jenž bude shrnovat prioritní cíle a prostředky francouzské diplomacie odpovídající realitě 21. století: současnému multipolárnímu systému, ale i rozpočtovým možnostem Francie.⁴⁸ Poslední velkou reformou zahraniční politiky byla totiž de Gaullova ústava V. republiky.

---

⁴³ MONTEBOURG, Arnaud. Lettre à un ami perdu à Disneyland [online]. 3. 1. 2008. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://tempsreel.nouvelobs.com/opinions/20080102.OBS3035/lettre-a-un-ami-perdu-a-disneyland.html>

⁴⁴ MEUNIER, Sophie. op. cit, s. 136.

⁴⁵ Ibidem.

⁴⁶ BOCKEL, Jean-Marie. Je veux signer l'acte de décès de la Françafrique. [online]. *Le Monde*. 16. 1. 2008 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.lemonde.fr/afrique/article/2010/05/31/jean-marie-bockel-je-veux-signer-l-acte-de-deces-de-la-francafrique_999524_3212.html.

⁴⁷ SORENSEN, Karl. *Beyond Françafrique - The Foundation of France's Africa Politics* [online]. 2008 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.foi.se/rapport?rNo=FOI-R--2553--SE>.

⁴⁸ Součástí reformní strategie byla i organizační a operační reforma diplomatické sítě, včetně přípravy a vzdělávání diplomatů.

Tato komise byla složena ze 40 zástupců politického, akademického světa i byznysu.⁴⁹ Ti během devíti měsíců (od října 2007 do července 2008) vypracovali tzv. *Bílou knihu zahraniční a evropské politiky Francie pro rok 2008 až 2020*,⁵⁰ strategický dokument čítající necelých 140 stránek a věnující se ve třech kapitolách výzvám a prioritám zahraniční politiky Francie a dvanácti reformním návrhům jejího fungování.

Za základní ustavení *Bílé knihy*, které jsou pro nás relevantní i z hlediska tématu této práce, tedy oblasti Magrebu, lze považovat následující zjištění:

- Konstatování, že se ekonomické a strategické těžiště přesouvá do Asie a do zemí BRICS, což sice Francií není vnímáno jako hrozba, nicméně doufá, že se takový trend bude posouvat dále i do oblastí, které jsou jí blízké a jejichž vývoj jí přímo zasahuje, tedy do zemí Magrebu, pokud se jim podaří překonat své vnitřní problémy.⁵¹
- Konstatování, že globalizace sice zvyšuje interdependenci jednotlivých aktérů, riziko konfrontace mezi nimi však rozhodně nesnižuje, a to především v regionech, které zůstávají stranou globalizované ekonomiky: v některých oblastech latinské Ameriky a Afriky.⁵² Hlavním aktérem mezinárodních vztahů bude i nadále národní stát, jeho pozice však v důsledku globalizačních procesů a světové krize bude dále oslabovat. V budoucnosti lze předpokládat výskyt dalších mezinárodních krizí, jejichž řešení je možné pouze prostřednictvím obnovení legitimacy multilaterálních fór, zejména pak OSN, které je základem kolektivní bezpečnosti.⁵³
- S tím souvisí i identifikace hlavních bezpečnostních hrozeb:
  - první z nich přicházejí z oblasti poznamenaných vleklým napětím i novými konflikty, z oblasti tzv. *arc de crise*⁵⁴ zahrnující Izrael a Palestinu, Irán, Irák, Libanon, Afganistán a Pákistán;
  - druhou největší hrozbu pro Francii představuje mezinárodní terorismus islamistického ražení (přicházející především z Blízkého východu, Magrebu, Afganistánu a Sahelu);
  - třetí je šíření zbraní hromadného ničení;
  - a konečně čtvrtou vývoj na jižním břehu Středozemního moře a v Africe.

⁴⁹ Komisi předsedá Alain Juppé, který se shodou okolností ke konci Sarkozyho mandátu stal samotným ministrem zahraničí, a šéf firmy Renault Louisem Schweitzerem, jedním z jejich členů byl i velvyslanec Francie v ČR Pierre Lévy.

⁵⁰ Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France: La France et l'Europe dans le monde 2008 – 2020 [online]. *diplomatie.gouv.fr*. 2008. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/2LIVREBLANC_DEF.pdf. (překlad jednotlivých pasáží vlastní).

⁵¹ Ibidem, s. 9.

⁵² Ibidem, s. 14.

⁵³ Ibidem, s. 35.

- Pro Francii a potažmo celou Evropu má zcela zásadní význam udržení stability v severní Africe, a to zejména v Magrebu, jednak pro její geografickou blízkost, jednak pro úzké vazby (historické, kulturní, ale i politické a ekonomické), které obě strany Středozemního moře vážou dohromady. Jak konstatuje *Bílá kniha zahraniční politiky*, „oblast Magrebu však prodělává velmi rozdílný vývoj, prochází demografickou tranzicí a zároveň čelí velkému imigračnímu tlaku ze subsaharské Afriky, navíc je poznamenána velkými sociálními nerovnostmi (především co se týče zaměstnanosti), hrozbou mezinárodního terorismu (Al-Káida v islámském Magrebu). Z dlouhodobého hlediska je pro rozvoj tohoto regionu zcela zásadní se zaměřit na omezení dopadu environmentálních rizik, zvýšení investic do vzdělávání a zefektivnění řízení urbánního rozvoje.⁵⁵

Prioritami francouzské zahraniční politiky pak je:

- Zajištění bezpečnosti Francie a Francouzů (prosazování francouzských zájmů, posílení bezpečnostních záruk Francie, přičemž ty mají těžiště v Evropské unii, transatlantických vztazích a vztazích, které Francii vážou dohromady s některými zeměmi Středního východu a Afriky. Některé dohody o vojenské spolupráci, které má Francie s africkými partnery v subsaharské Africe, však již neodpovídají současné realitě a je nutné je revidovat.
- Prosazování zájmů francouzské ekonomiky a podniků⁵⁶ (prostřednictvím vnější činnosti chránit a prosazovat zájmy všech zainteresovaných stran francouzského hospodářství), a to prostřednictvím dvoustranných kanálů a zastupitelských úřadů.
- Budování silné, demokratické a efektivní Evropy a úsilí o stabilitu a prosperitu v sousedních regionech Evropské unie, přičemž prioritní oblastí Francie je oblast Středomoří, konkrétně Magreb.
- Nad rámec svých zájmů a bezpečnosti a nad rámec evropských závazků by cílem francouzských aktivit mělo být i zajištění míru ve světě, bezpečnosti a ochrany lidských práv.⁵⁷

Bílá kniha obsahuje i jakýsi souhrn doktríny lidských práv, mezi jejímiž deseti zásadami figuruje např.: závazek mít v této oblasti jasný, konzistentní, konstantní a univerzalistický přístup,⁵⁸ vepsat tuto problematiku na pořad jednání při setkáních na nejvyšší úrovni, snažit se o

---

⁵⁴ Ibidem, s. 15.

⁵⁵ Ibidem, s. 16.

⁵⁶ Ibidem, s. 34.

⁵⁷ V tomto ohledu je pro Francii klíčovým aktérem OSN, jejíž roli by si Francie přála posílit. Cf. Ibidem. 45.

⁵⁸ Který bude respektovat rozdílnost historických trajektorií a bude určen jak státním aktérům, tak nestátním. Cf. Ibidem, s. 47.

přijetí konsensu o univerzálnosti lidských práv⁵⁹, předcházet a trestat hrubé porušování lidských práv, podporovat univerzální dodržování platných zákonů a norem, podporovat bojovníky za lidská práva a konečně využívat v této oblasti i Evropskou unii, která nabízí pro svou politickou váhu, možnost koordinace, finanční prostředky a také ustanovení o dodržování lidských práv, která jsou obsažená v každé asociační dohodě s třetími zeměmi, dobré možnosti.⁶⁰ V souvislosti s výše uvedeným je třeba připomenout, že *Bílá kniha* rovněž uvádí, že obrana lidských práv se může dostávat do konfliktu nejenom s dalšími legitimními cíli politiky, jako je například nutnost spolupracovat s ostatními státy a v krajních případech i mírem samotným. Stejně tak není vždy bezprostředně slučitelná s dalšími legitimní zájmy, například ekonomickými.⁶¹

Praxe *bílých knih*, tzv. *white paperů* byla v oblasti francouzské zahraniční politiky naprostou novinkou⁶² a byla reakcí na Sarkozyho požadavek o vypracování adekvátní reformy zahraniční politiky Francie tak, aby odpovídala realitě globalizovaného světa 21. století a rovněž i rozpočtovým možnostem. Základní výstupy této komise, jež se deklarovala jako nezávislá, jsou však spíše zachycením Sarkozyho rétoriky v celistvém dokumentu, o čemž svědčí pasáž věnující se načrtnutí obrysů budoucí spolupráce s Magrebem, která se velmi podobá programovým prioritám projektu *Unie pro Středomoří*. Ve vztahu k tomuto regionu zřetelně dominují bezpečnostní otázky.

---

⁵⁹ Překonat dělicí linii Sever-Jih. Cf. *Ibidem*.

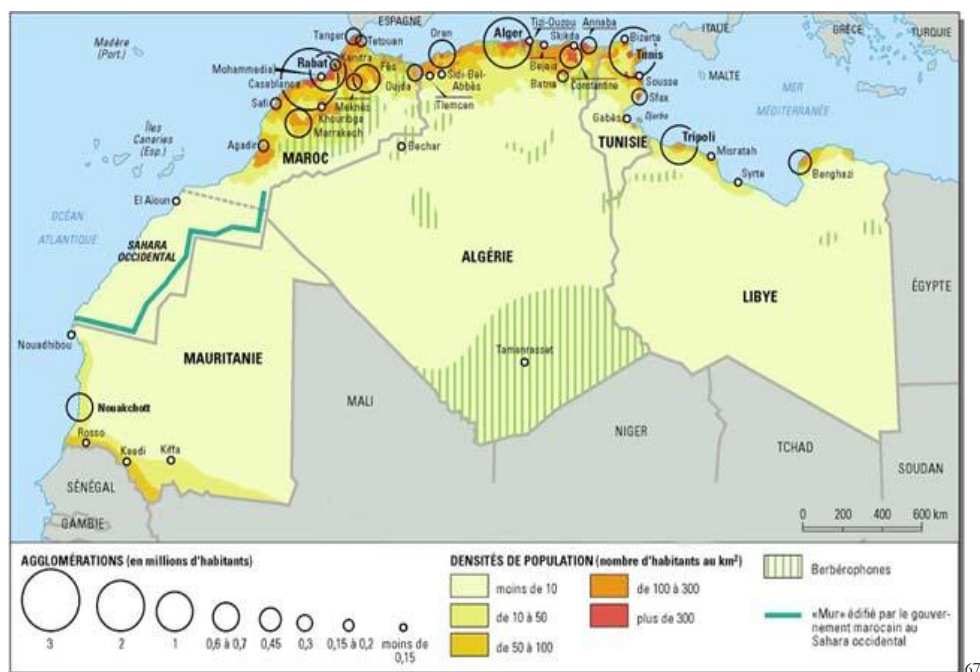
⁶⁰ Dále je to větší převzít svou odpovědnost v otázce akceptování politických uprchlíků, předsevzetí udržovat efektivní partnerství s nestátními subjekty, posílit obranu lidských práv v rámci multilaterálního uspořádání, především na půdě OSN, lépe se zhostit příslušných úkolů na domácí úrovni (včasná ratifikace a transpozice závazků, k nimž se Francie zavázala). Cf. *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, s. 48.

⁶² V oblasti obrany již několik bílých knih bylo, jedná se o tradiční praxi ve Spojeném království. Cf. BADEL, Laurence. Les « livres blancs », une méthode de réforme dans le sillage de la RGPP ? A propos du « Livre blanc sur la France et l'Europe dans le monde ». *Revue Française de l'administration publique*. 2010, roč. 4, č. 136. s. 1
Dostupné z: http://www.cairn.info/resume.php?ID_ARTICLE=RFAP_136_0969

3. Magreb

Francie se o Magreb, jehož etymologie odkazuje ke středomořskému regionu na západ od řeky Nil (*al-Mağrib* = západ)⁶³ zajímala od počátku svých koloniálních ambicí a dodnes řadí vliv v tomto regionu za jeden z nejdůležitějších cílů své zahraniční politiky.⁶⁴ Magreb svou rozlohou představuje zhruba desetinásobek území Francie (5,7 milionů kilometrů čtverečních)⁶⁵ a žije zde osmaosmdesátimilionová populace. Ve frankofonní literatuře se při definici výrazu Magreb můžeme setkat i s přívlastkem *petit* či *grand*, podle toho, zda pod tuto regionální entitu zahrnujeme vedle Alžírsko, Tuniska a Maroka i Libyi, Mauritánii, potažmo Západní Saharu.⁶⁶

Zdroj: Le Monde diplomatique

Mínulost se nese povětšinou ve znamení tíživých momentů koloniálního období⁶⁸ a následných bojů za nezávislost⁶⁹, a to především s Alžírskem. Jeho cesta za nezávislostí měla totiž

⁶³ V opozici k zemím Mašreku západně od Egypta. Jedná se o území situována na západ od směru postupující islámské expanze v sedmém století našeho letopočtu. Cf. France et Maghreb. [online]. *diplomatie.gouv.fr*. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z <<http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/north-africa-and-middle-east/france-and-maghreb/article/france-maghreb-relations>> .

⁶⁴ CHERGUI, Nora. La politique de la France au Maghreb [záznam přednášky profesora Salaha Saouda] [online]. 24. 12. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.amaidan.fr/archives/2012/12/24/25989085.html>

⁶⁵ Rapport d'achèvement du projet - Soutien à la mise en oeuvre du Programme d'Action Sous-Régional de lutte contre la désertification. [online]. *Union du Maghreb arabe.org*. březen 2005. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.maghrebarabe.org/admin_files/pasr%20maghreb.pdf

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ La démographie au Maghreb [online]. *Lemondediplomatique.fr*. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/maghrebpop1994>

⁶⁸ S výjimkou Libye, která byla v letech 1911–1943 italskou kolonií. Cf. Sørensen, K. 2008. op. cit., s. 34.

nejdelšího trvání a také nejkrvavější průběh (samostatnosti dosáhlo až v roce 1962 po osmi letech válečného běsnění) a dopady těchto koloniálních vazeb jsou patrné v komplikovaném vztahu mezi Alžírskem a Francií i v 21. století.⁷⁰

Region Magrebu v širším slova smyslu tedy tvoří pět států, mezi nimiž přirozeně nalezneme odlišnosti, jak co se týče struktury a výkonu jejich ekonomik⁷¹, sociálního pokroku, kterého dosáhly – především ve srovnání s velmi chudou Mauretánií⁷², tak politického zřízení⁷³, demografických ukazatelů⁷⁴ či zmíněného vztahu s Francií. Konečně je rozděluje i spor o (Západní) Saharu mezi Alžírskem a Marokem, který blokuje i snahu o regionální politickou a ekonomickou integraci ztělesněnou *Svazem arabského Magrebu*.⁷⁵

Na druhé straně však najdeme i společné rysy severoafrického regionu: tendence k autoritativnímu vládnutí (přestože v některých případech ústavy jednotlivých zemí zaručují demokratické vládnutí volených elit), silné postavení nejvyšších představitelů disponujících rozsáhlými výkonnými pravomocemi, kolem kterých se vytvářejí nepotické a korupční sítě podryvající ekonomickou svobodu. Ve velké většině se také jedná o země, kde se po významném nárůstu světových cen potravin zhoršily životní podmínky obyvatel a klesla kupní síla

⁶⁹ Jak shrnuje Sorensen: „*vztahy mezi Francií a tímto severoafrickým regionem byly odněpaměti poznamenány násilím*“ Cf. ibidem.

⁷⁰ Vztahy mezi Alžírskem a Francií poznamenává koloniální minulost i v současnosti, prezident Hollande při své návštěvě v Alžírsku uznal, že francouzský režim v Alžírsku byl krutý, přímo se ale neomluvil. Cf. ŠMÍD, Jan. Hollande uznal koloniální útlak v Alžírsku. [online]. 20. 12. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/hollande-uznal-kolonialni-utlak-v-alzirsku--1152762

⁷¹ Například v otázce hospodářského pokroku, růstu HDP, diverzifikace jejich ekonomik, resp. odkud plynou příjmy do státní pokladny (v případě Libye a Alžírsku pocházejí především z vývozu ropy či/a zemního plynu, zatímco tuniské a marocké hospodářství je diverzifikováno (vývoz zemědělských a průmyslových výrobků a turismus). Podle studie MMF byl v roce 2008 HDP/per capita 4041 dolarů (8649 US\$ v paritě kupní síly). V Tunisku 3759 US\$ (resp. 7938 US\$). V Maroku 2720 US\$ (resp. 4 385 US\$) a nejchudší Mauretánii zhruba 1012 US\$. Nejbohatší v tomto ohledu je pak Libye 14 200 US\$, kdy hlavním zdrojem příjmů – velmi nerovnoměrně distribuovaných - je samozřejmě vývoz ropy. Cf. MEBTOUL, Abderrahmane. Le Maghreb dans son environnement régional et international. La coopération Europe/Maghreb face aux mutations géostratégiques mondiales. [online]. 2011. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.ifri.org/?page=contribution-detail&id=6554&id_provenance=97

⁷² Například v Mauretánii se průměrná délka života pohybuje pouze okolo 57,3 let, v ostatních zemích Maghrebu je toto číslo mezi 74-76 lety. Cf. Ibidem s. 7. O rozdílech svědčí i index lidského rozvoje z roku 2010, kdy na prvním místě v rámci regionu skončila Libye, již patřilo celosvětově 53. místo, Alžírsko 84., Maroko 114. a Mauretánie. 136. cf. Ibidem. s. 6-7.

⁷³ Jedinou monarchií regionu je Maroko.

⁷⁴ Od velkých států s populací čítajících kolem 30 milionů, Libye 35,6 a Maroko 38, 4 po Tunisko s 10, 58 obyvateli, Maroko s 6,46 či Mauretánii s 3, 2. Společným prvkem v tomto ohledu (snad s výjimkou Maroka) je skutečnost, že populace je velmi nerovnoměrně teritoriálně rozprostřena: 90 procent je na severu na pobřeží: jih totiž pokrývá nehostinná saharská poušť. cf. Ibidem. s. 6.

⁷⁵ Na základě historických a geostrategických vazeb se roku 1989 všechny země Maghrebu shodly na založení Svazu arabského Maghrebu (*Union du Maghreb arabe*). Tento sen o maghrebské jednotě, za níž stály především nacionálně orientované strany regionu a jehož smyslem bylo zintenzivnit ekonomickou a politickou spolupráci (a do budoucna vytvořit ekonomickou unii), která by mohla konkurovat Evropě, však zhatil především vleklý konflikt dvou hlavních hráčů regionu, a to Maroka a Alžírsku a jejich spor o oblast Sahary, které v otázce Západní Sahary podporuje hnutí Polisario. Cf. INSTITUT DU MONDE ARABE. Les Jeudis de l'IMA - Y-a-t-il une politique maghrébine de la France ? In: Youtube [online]. 2. 5. 2013. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=qvL7o25QnFY>

domácnosti.⁷⁶ Studie IFRI poukazuje i na dlouhodobou nezaměstnanost mladých ve věkové skupině 15-24 let.⁷⁷ Tyto údaje byt' zdaleka ne vyčerpávajícím způsobem pak pomáhají nastínit, proč všechny země do větší či menší míry zasáhly události „arabského jara.“

3. 1. Francouzské zájmy v regionu

Jedná se tedy o rozlehlý region, jenž je pro Francii důležitý jak pro svoji geografickou blízkost, tak společnou minulost, jež se přirozeně odráží v celé řadě specifických vazeb přetrvávajících do současné doby.

Význam obchodní výměny ilustruje skutečnost, že z celkového francouzského exportu do Afriky v předrevolučním roce 2010 směřovala téměř polovina právě do zemí Maghrebu.⁷⁸ S většinou zemí má Francie dlouhodobě kladný přebytek salda obchodní bilance, tedy francouzské exporty převyšují importy z dané země.⁷⁹ Nelze opominout ani otázku energetických zájmů. Je totiž vhodné připomenout, že v Maghrebu se nacházejí velké zásoby fosilních paliv (7 miliard tun ropy a zhruba 6 000 miliard m³ zemního plynu), které jsou však velmi nerovnoměrně rozloženy: z celé středomořské oblasti se 87 procent zásob ropy a 71 procent zemního plynu se nachází v Libyi, resp. Alžírsku.⁸⁰ Ačkoliv Francie 75 procent z celkového množství vyrobené elektřiny získává z vlastních jaderných elektráren,⁸¹ ropu, jež je po jádru druhým největším zdrojem energie v zemi, a zemní plyn je nucena dovážet.⁸² Co se týče ropy, je jejím druhým největším dodavatelem po Rusku (17,3%) právě Libye (16%). Domácí poptávku po zemním

⁷⁶ SERENI, Jean Pierre. Aux origines agraires du Printemps arabe: Un facteur ignoré des révolutions. In: Orient XXI [online]. listopad 2013. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://orientxxi.info/lu-vu-entendu/aux-origines-agraires-du-printemps,0419>.

⁷⁷ Podle údajů z roku 2006, bylo v této věkové kategorii bez práce 30,7% mladých Tunisánů, 24,3% Alžíránů, 16,6% Maročanů. Údaje pro Libyi ani Mauretánii nebyly k dispozici. Cf. Ibidem. s. 10.

⁷⁸ *France et Maghreb*. [online]. *diplomatie.gouv.fr*. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/north-africa-and-middle-east/france-and-maghreb/article/france-maghreb-relations>.

⁷⁹ S výjimkou Libye, která si uchovává kladné saldo obchodní bilance s většinou zemí z důvodu dovozu ropy. Avšak v posledních letech se trend změnil v případě Tuniska, kde naopak tuniské importy do Francie převyšují francouzský export do země a saldo je tak z pohledu Francie záporné.

INSEE, Exportations et importations de la France dans le monde en 2010. [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=T12F143#tableaux.

⁸⁰ Peterson institute for International Economics. Prospects for Greater Global and Regional Integration in the Maghreb. Energy sector Study. [online]. 2008. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.iie.com/publications/papers/ghiles0508.pdf>, s. 7.

⁸¹ Atomová energie má více než čtyřicetiprocentní podíl na celkových primárních zdrojích.

⁸² Francie na svém území sice denně vytěží 20 000 barelů ropy, což stačí na pokrytí jejich potřeb z pouhého jednoho procenta, aby byla schopna pokrýt svou spotřebu, musí dovézt dalších 1,3 milionů barelů surové ropy denně. Fondation d'entreprise Alcen pour la Connaissance des Énergies *D'où vient le pétrole brut importé en France ?* [online]. 9. 2. 2012. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.connaissancedesenergies.org/d-ou-vient-le-petrole-brut-importe-en-france-120209#notes>.

plynu pak zajišťuje dovozem z 98 procent, přičemž jejím čtvrtým největším dodavatelem je s 12,7% procenty Alžírsko.⁸³

Oba břehy spolu váže i jazykové pouto⁸⁴ (opětovně s výjimkou Libye), které se pak v praktických důsledcích odráží v kulturní spolupráci či například turismu, který je důležitým zdrojem příjmů pro severoafrické státy. Ve Francii žije rovněž největší magrebská diaspora v Evropě, vzhledem k tomu, že statistiky na etnickém původu jsou ve Francii zakázány, se toto číslo odhaduje zhruba na 3,5 milionů.⁸⁵ Jak připomíná Daguzan, tím se Francie stává velmi citlivou na jakékoli změny v politickém či diplomatickém vývoji v jižním Středomoří a arabském světě obecně.⁸⁶ A globalizace komunikačních technologií (internet a satelitní televize) tuto její citlivost dále ještě prohlubují. „Země na obou březích Středomoří se proto snaží vyvarovat jakékoliv nestability, a to zejména z důvodu zásadního negativního vlivu na migrační toky, ale i obchod a investice.“⁸⁷

3. 2. Francouzská politika vůči zemím Magrebu z historické perspektivy

Skutečnost, že na Magreb nelze nahlížet jako na jednotný politický prostor, částečně osvětluje, proč neexistuje žádná magrebská politika Francie jako taková.⁸⁸ V průběhu dějin francouzské zahraničně-politické aktivity vůči regionu spadaly pod agendu arabské politiky (od dob Charlese de Gaulla až po Jacquesa Chiraca) či po strategie pod hlavičkou středomořské

⁸³ Norsko (37%), Nizozemsko (18,7%), Rusko (14,7%). Údaje jsou za rok 2011. Cf. Fondation d'entreprise Alcen pour la Connaissance des Énergies. Le gaz consommé en France vient principalement de Russie. [online] 22. 2. 2012. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.connaissancedesenergies.org/le-gaz-consomme-en-france-vient-principalement-de-russie-120222>.

⁸⁴ V Maghrebu žije 33, 4 milionová frankofonní populace, ačkoliv ve svých Ústavách Alžírsko, Tunisko a Maroko uznávají jako úřední jazyk jen arabštinu, francouzsky se dohovíří 64 % Tunisánů, 57 % Alžířanů a 41,5 % Maročanů. V Tunisku je francouzština však uznávána jako jazyk výuky a je v ní vedeno vysokoškolské vzdělávání, taktéž i v Maroku. Cf. BIANCHINI. L. 2007. L'usage du français au Maghreb, Constellations francophones, PubliFarum, [online] 2013, č. 7, [cit. 2014-07-27]. Dostupné z <http://publiforum.farum.it/ezone_articles.php?id=77.

⁸⁵ Maghreb má 88, 5 milionů obyvatel, z čehož 75 milionů Maročanů, Tunisánů a Alžířanů má přímé či nepřímé vazby na Francii. Cf. FRANCE DIPLOMATIE. [online]. *diplomatie.gouv.fr*. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/north-africa-and-middle-east/france-and-maghreb/article/france-maghreb-relations>. Většinu arabské komunity (3,554,000 dle Pew Research Center) tvoří přistěhovalci ze zemí Maghrebu, ev. Mašreku. Cf. Pew Research Center. Estimated 2009 Muslim Population [online]. 2010. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z <http://www.pewforum.org/files/2009/10/Muslimpopulation.pdf>. Dále rovněž INSTITUT DU MONDE ARABE. Y-a-t-il une politique magrébine de la France? In: Youtube [online]. 2. 5. 2013. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=qvL7o25QnFY>.

⁸⁶ DAGUZAN, Jean-François. *France and islamist movements: A long non-dialogue*, [online] únor 2013, [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.fpri.org/docs/chapters/201303.west_and_the_muslim_brotherhood_after_the_arab_spring.chapter6.pdf, s. 1.

⁸⁷ Ibidem.

politiky.⁸⁹ Nehledě na pojmenování konkrétní politiky bylo vždy hlavním cílem francouzských aktivit v regionu udržet si zde výsadní postavení: vzhledem ke své historické roli se zde vždy vnímala jako přirozený hegemon a dlouhodobě se snažila tento prostor uchránit před vlivem americké či evropské diplomacie. Vztahy rozvíjela především bilaterálně, přičemž tradičně jsou pro Francii nejdůležitější ty s Tuniskem, Alžírskem a Marokem. Salah Saoud hovoří o tom, že Francie má tendenci v regionu právě tyto tři země, což se do jisté míry pokusil změnit Nicolas Sarkozy nastartováním větší spolupráce s Libyí Muammara Kádáfího.⁹⁰

Arabskou politiku definoval Charles de Gaulle, který se po nešťastném období čtvrté republiky, kdy Francie ztratila mnohé kolonie a své vazby na Afriku, snažil rozvíjet privilegované vztahy s arabským světem. Jeho politika se nesla v duchu jakési třetí cesty mezi přístupem USA a SSSR. Snažil se zastávat aktivní roli v regionu, tak aby posílil francouzský vliv mimo jiné i při řešení izraelsko-palestinského konfliktu a dále zajistil dodávky ropy a zajistil odbytu pro francouzský zbrojní průmysl.⁹¹

J. F. Daguzan zastává názor, že mezi zeměmi Maghrebu a Francií přetrvávají mnohé vazby i půl století od jejich nezávislosti a jsou natolik významné a komplexní, že hovoří o tom, že Francii se zeměmi na severu Afriky, váže naprosto jedinečný vztah (*special relationship*)⁹² Co tedy tvoří jeho podstatu? Pokud si Francie chtěla v těchto zemích uchovat svůj vliv a silné hospodářské vazby, i poté, co získaly nezávislost, musela přistoupit na politiku, kterou nazývá politikou kompromisu, „smyslem tradičně nazývané *politique arabe* bylo prosazovat a chránit zájmy Francie v jižním a východním Středozeří.“⁹³ K dosažení tohoto cíle však evropská mocnost musela svou strategii přizpůsobit požadavkům arabských vůdců, z nichž většina zde držela či stále ještě drží kontrolu po více než 30. let. Francie si ve svých někdejších koloniích nepřála působit jako bývalý kolonizátor, ale jako blízký přítel, který odmítá zasahovat do vnitřních záležitostí, včetně lidských práv. Z těchto důvodů francouzské vlády měly značné potíže navázat oficiální a někdy byť jen neformální dialog s opozičními skupinami vůči

⁸⁸ INSTITUT DU MONDE ARABE. Y-a-t-il une politique magrébine de la France? In: Youtube [online]. 2. 5. 2013. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=qvL7o25QnFY>.

⁸⁹ Zhruba od války v Zálivu, kdy se Francie přidala ke koalici vedené USA a tím oslabila svoji tradiční arabskou politiku. Cf. WOOD. Pia Christina. Ch. French foreign policy and Tunisia. Do Human rights matter? [online] Middle East Policy, 2002. roč. 9, č. 2. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/french-foreign-policy-and-tunisia-do-human-rights-matter>.

⁹⁰ CHERGUI, Nora. La politique de la France au Maghreb [záznam přednášky profesora Salaha Saouda] [online]. 24. 12. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.amaidan.fr/archives/2012/12/24/25989085.html>.

⁹¹ I Daguzan, Jean-François: France and Islamist Movements: A Long Non-dialogue. [online]. In Yahia H. Zoubir & Haizam Amirah Fernandez (eds.) *North Africa, Politics, Region and the limits of transformation*. Routledge: London. 2008. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.fpri.org/docs/chapters/201303.west_and_the_muslim_brotherhood_after_the_arab_spring.chapter6.pdf, s. 101.

⁹² Ibidem.

⁹³ Ibidem.

vládnoucímu establishmentu (s výjimkou Libye během konfliktu v Čadu a zvláštního případu libanonské občanské války).⁹⁴

V devadesátých letech, po skončení Studené války, ovlivnily francouzsko-magrebtské vztahy dvě klíčové události:⁹⁵ válka v Zálivu v roce 1991, v níž se Francie po dlouhém váhání postavila na stranu USA, čímž se dostala do rozporu se svou tradiční arabskou politikou⁹⁶ a přetrvávající konflikt (občanská válka) v Alžírsku.⁹⁷ V důsledku alžírské války totiž můžeme sledovat narůstající ochotu francouzských představitelů k multilaterální spolupráci. Jacques Chirac, který nastoupil do úřadu v roce 1995, si postupně uvědomoval, že tak závažný konflikt přesahující na francouzskou půdu již nebude schopen řešit nástroji exkluzivního bilaterálního partnerství, a otevřel své výsostné teritorium diplomacii EU.⁹⁸ V polovině devadesátých let se totiž cílem bombových útoků stalo i pařížské metro a v roce 1994 GIA unesla letadlo společnost Air France s úmyslem narazit s ním do jedné z výškových budov v Paříži.⁹⁹

Zhruba tehdy začala Francie ve strachu před islamistickými fundamentalisty více podporovat sekulární autoritativní vlády v regionu (mimo jiné marockého krále Hasana II. a tuniského prezidenta Ben Alího)¹⁰⁰ a přikládat mnohem větší váhu *regionální stabilitě*.¹⁰¹ Chirac se následně jednoznačně začal snažit přesunout těžiště celé evropské středomořské politiky na západ Maghrebu a dostat do centra pozornosti země, kterým Francie ekonomicky dominuje.¹⁰²

⁹⁴ Ibidem.

⁹⁵ WOOD, P. Ch. 2002. op. cit. s. 2.

⁹⁶ Mitterandovo rozhodnutí o podpoře koalice vedené Američany tak vzbudilo kritiku z řad arabských představitelů, ale i francouzských politických elit. Cf. Ibidem. s. 1.

⁹⁷ V roce 1991 byl alžírský autoritářský režim vedený *Frontou národního osvobození* nucen vyhlásit první svobodné parlamentní volby od získání nezávislosti. Po prvním kole, v němž islamistická *Fronta islámské spásy (FIS)* získala 47 procent hlasů, bylo druhé kolo voleb preventivně zrušeno a došlo ke státnímu převratu. Následné protiislamistické represe posílily ve FIS radikální názorové proudy a začaly vznikat další ozbrojené skupiny a Alžírsko postupně zabředávalo do občanské války. Během druhé poloviny roku 1992 došlo ke vzniku dalších skupin jako např. *Islámská ozbrojená skupina (Groupe Islamique Armé – GIA)*. Ačkoliv hlavním opěrným bodem FIS a GIA byla předměstí velkých alžírských měst, podpora přicházela i od spřátelených komunit žijících ve Francii, alžírští vládní představitelé proto obnovili spolupráci s Francií ve snaze tyto sítě zlikvidovat. Cf. Wood, P. Ch. 2002. op. cit., s. 1. Frakce GIA se navíc později spolu se *Salafistickou skupinou pro kázání a boj (Groupe Salafiste pour la Prédication et Combat)* spojila v organizaci *Al-Káidy v islámském Maghrebu (AQMI)*. Cf. SORENSEN, K. 2008. op. cit., s. 33-34.

⁹⁸ Právě nástup Chiraca do úřadu prezidenta znamenal postupnou evropeizaci politiky vůči Alžírsku, Francie začala hrát spíše roli mostu mezi alžírskou a evropskou stranou. In: DAGUZAN, Jean-François., France, Democratization and North Africa [online]. *Democratization*. 2002, roč. 9, č. 1. s. 142-143.

⁹⁹ Sørensen dodává, že Francie se stala první evropskou zemí, která čelila útokům militantního islamismu, a proto se nedívá na útoky z 11. září jako na zásadní přelom na mezinárodní scéně, ale spíše jako vystupňování tohoto problému. Cf. SORENSEN, K. 2008. op. cit., s. 32

¹⁰⁰ WOOD, P. Ch. 2002. op. cit., s. 2.

¹⁰¹ SORENSEN, K. 2008. op. cit., s. 34.

¹⁰² Jak pomocí štědré ekonomické pomoci, tak např. silným tlakem, který Paříž vyvinula na co nejrychlejší podpis asociační dohody s oběma zeměmi. Cf. Ibidem.

3. 3. Sarkozyho Unie pro Středomoří

Pro Nicolase Sarkozyho se vztahy mezi Francií a Středoziemím staly tak velkou diplomatickou, ba i osobní otázkou, že můžeme mluvit o tom, že skutečně existovalo něco takového jako Sarkozyho středomořská politika.¹⁰³

Ve svém projevu, který přednesl v roce 2007 ve francouzském Toulonu¹⁰⁴ ještě v době prezidentské kampaně, představil nový projekt Středomořské unie zatím ještě v nejistých obrysech. Jednalo se o jeden z dalších pokusů, jak vzkřísit spolupráci s jižním břehem Středomoří poté, co Barcelonský proces neboli *Euro-středomořské partnerství* (EMP) začínalo zadržávat.¹⁰⁵ Ambiciózní agenda EMP¹⁰⁶ zahrnovala tři hlavní „koše“ spolupráce. Kromě partnerství v oblasti politiky a bezpečnosti s cílem vytvořit ve Středomoří společný prostor míru a stability¹⁰⁷, i hospodářskou a finanční spolupráci: postupné vytvoření zóny volného obchodu do roku 2010.¹⁰⁸ Třetí komponentou spolupráce pak byl sociální, kulturní dialog a lidsko-právní otázky.¹⁰⁹ EMP se však postupně dostávalo do politických a ekonomických potíží. Na ekonomické frontě se jednání mezi EU a dalšími zeměmi Středomoří dostalo do potíží především proto, že EU odmítla otevřít své zemědělské trhy výrobků Maghrebu, na politické jednání zdramatizovala otázka Blízkého východu.¹¹⁰

¹⁰³ HENRY, Jean Robert. Sarkozy, The Mediterranean and the Arab Spring. *Contemporary French and Francophone Studies* [online]. 2012, roč. 16, č. 3. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17409292.2012.675664#U9ZmIG3DUtE>. s. 405.

¹⁰⁴ SARKOZY, Nicolas. Discours à Toulon [online]. 7. 02. 2007. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.dailymotion.com/video/x1djc_discours-de-toulon-de-nicolas-sarko_news. Přepis dostupný z: <http://sites.univ-provence.fr/veronis/Discours2007/transcript.php?n=Sarkozy&p=2007-02-07>.

¹⁰⁵ Společné vztahy EU a Středomoří byly v roce 1995 institucionálně zastřešeny pod Euro-středomořské partnerství Barcelonskou deklarací, kterou podepsalo 39 států (země Magrebu, Mašreku, Palestinské samosprávy, Izraele, Turecka a Kypru. Líbye má postavení pozorovatele a je ve stádiu zvažování barcelonského acquis) s více než 700 miliony obyvatel. Cf. CIHELKOVÁ, Eva. Evropská politika sousedství: nástroj budování prostoru bezpečnosti, stability a prosperity? [online]. *Současná Evropa*. 2011, č. 2. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/cihelkova1.pdf>, s. 55.

¹⁰⁶ EUROPA. EU. *Euro-Mediterranean Partnership / Barcelona Process* [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15001_cs.htm.

¹⁰⁷ „společného prostoru míru a stability na základě zásad lidských práv a demokracie pomocí posílení politického a bezpečnostního dialogu“ apud *Barcelona Declaration*. 1995. cf. ibidem. Vizí EU bylo prostřednictvím *Euro-středomořské partnerství* vytvořit kooperativní bezpečnostní struktury s kodexem chování, který bude dodržován všemi zeměmi, a přispěje k demokratizaci režimů, rozvoji právního státu, dodržování lidských práv, pluralismu a rozmanitosti, řešení sporů mírovými prostředky.

¹⁰⁸ Tato zóna by zahrnovala populaci 800 miliónů lidí a svou velikostí by dvojnásobně přesáhla Severoamerickou dohodu o volném obchodu (NAFTA) cf. Ibidem.

¹⁰⁹ „zlepšení vzájemného porozumění mezi národy této oblasti a rozvoj svobodné a prosperující občanské společnosti“ cf. Ibidem. Konkrétně se hovoří o řešení řady bezpečnostních a ekologických otázek, managementu přímořských zdrojů, obchodních a ekonomických vztahů, energetického zásobování, dopravy, migračních toků, řízené konvergence, kulturní a náboženské rozdílnosti apod. Cf. CIHELKOVÁ, Eva. 2011. op. cit., s. 55.

¹¹⁰ Nástup izraelského premiéra B. Netanjahua, který se společně s americkým prezidentem neshodl na roli EU. Členské státy EU totiž nahlížely na EMP rovněž jako na prostředek, jak hrát větší roli v mírovém procesu na Blízkém východě, v němž dominovaly Spojené státy, v čemž byli obzvláště aktivní Francouzi, kteří se snažili bránit

Evropští politici a zejména ti francouzští, postupně ztráceli naděje na možné oživení tohoto procesu a začínali se poohlížet po jiných možnostech.¹¹¹ Sarkozyho Středomořská unie měla ambici se stát hlavní francouzskou diplomatickou iniciativou jeho funkčního období. Oproti původnímu plánu, se kterým přišel Sarkozy v roce 2007 ještě v době prezidentské kampaně, což má zásadní význam pro porozumění některých z jeho motivací, se konečná podoba značně odlišovala a jelikož má vypovídací hodnotu o zahraničně-politických záměrech francouzského prezidenta, budeme se jí chvíli věnovat.

Prvotní návrh neměl být přímo zahrnut do žádného dosavadních oficiálních rámců, jako byla právě EMP či ENP, Sarkozyho původní myšlenkou bylo vytvořit *Středomořskou unii*, která by zahrnovala pouze členy EU sousedící se Středomořím a nikoliv EU jako celek, organizačně si ji představoval jako pravidelné setkávání hlav států a vlád po vzoru uskupení G8.¹¹² Novinkou této iniciativy bylo její zacílení na konkrétní projekty, které měly přispět k překonání politických problémů, zmírnit rozdíly v rámci regionu a přinést euro–středomořské spolupráci novou dynamiku. Spolupráce se měla týkat čtyř základních oblastí: *kolektivní bezpečnosti, ekologie, společného rozvoje*¹¹³ a v neposlední řadě *boje proti organizovanému zločinu, korupci a terorismu*. Hlavním motivem této spolupráce byly tedy jednoznačně bezpečnostní obavy, a to nejenom v rámci kolektivní bezpečnosti, kde Sarkozy akcentoval otázky migrace, ale i v ekologických tématech, neboť francouzský prezident dával environmentální problémy Středomoří do souvislosti právě s masivní migrací obyvatel do Evropy.¹¹⁴

Na evropské půdě se proti projektu nejvíce ozvalo Německo, ale i další země, neboť původní plán s evropskými státy, které neomývá Středozemní moře, nepočítal, a dále představitelé Evropské komise jako garanta jednoty EU a některé státy jižního břehu jako Libye či Alžírsko.¹¹⁵ Sarkozy musel učinit několik ústupků¹¹⁶, neboť svým návrhem, v němž počítal pouze se středomořskými státy, dal jednoznačně najevo, že Středomoří opět spadá do oblasti francouzských zájmů a Francie je rozhodnuta hrát zde opět ústřední úlohu:¹¹⁷ „Sarkozy původně

tradiční sféru vlivu, kterou byli do jisté míry ochotni převést na evropskou úroveň, před americkými představiteli. Cf. HENRY, Jean Robert, op. cit.

¹¹¹ V roce 2004 navíc došlo k východnímu rozšíření EU a odstartování evropské politiky sousedství (ENP), která se zaměřila na země sousedící s Uníí na východě a později i na jihu.

¹¹² Ibidem.

¹¹³ Sdílení technologií, znalostí, léků, spolupráce výzkumných pracovišť a univerzit ve Středomořské oblasti. V tomto úsilí měla pomáhat nově vzniklá Středomořská investiční banka založena po vzoru EIB.

¹¹⁴ VERLUISE, Pierre. L'Union pour la Méditerranée: quel bilan d'étape? online]. *Actualité européennes*. červen 2010, č. 135 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.iris-france.org/docs/kfm_docs/docs/2010-05-ae35.pdf, s. 3.

¹¹⁵ HENRY, Jean Robert. op. cit.

¹¹⁶ Již v prosinci 2007 se na summitu v Římě sešli zástupci Francie, Itálie a Španělska ve snaze najít způsob, jak sloučit francouzský návrh s evropskými zájmy, neboť Sarkozyho projekt v nich vyvolával obavy o přílišný růst francouzského vlivu, který by mohl zastínit jejich vlastní zájmy ve Středomoří. cf. Ibidem.

¹¹⁷ V rámci Římské deklarace byl dohodnut jak nový název *Union for Mediterranean*, tak jeho zastřešení pod Barcelonský proces. Generální sekretariát byl nakonec ustanoven v Barceloně. Jediným pozůstatkem původní

navrhl klub evropských a z větší části arabských států podél Středozemního moře, přičemž vyvolal dojem, že promluvil, aniž by si věc řádně promyslel. Šlo by v zásadě o podnik, který by řídili Francouzi a hradil zbytek Evropy.“¹¹⁸

První schůze 43 vrcholných představitelů členských zemí se konala v Paříži v roce 2008, ač se jednalo o diplomatický úspěch Francie, neboť se jí podařilo dostat k jednomu stolu státy, které jsou spolu v nepřátelském vztahu, další jednání se však zadrhla: nepřinesla ani konkrétní výsledky, ani druhé setkání – to bylo odloženo *sine die*.¹¹⁹

Do reálného fungování *Unie pro Středomoří* se totiž promítly i problémy spojené s velmi heterogenním složením členů¹²⁰ (čítající vedle standardních demokracií i diktátory) a zařazením zemí, jež jsou po dekády v nepřátelském vztahu, jako například Izrael a Palestinská samospráva, Sýrie a Turecko. Původní Sarkozyho záměry v oblasti společné regulace migrace, rozvoje jaderné energie či boje proti terorismu musely být vyřazeny, neboť zdravá spolupráce v natolik citlivých oblastech a hlavně v rámci tak různorodého spolku 43 zemí byla jen stěží představitelná. Problémy s ustanovením Unie pro Středomoří a nejistota, jak zapadá do Barcelonského procesu, pak do jisté míry paralyzovala euro-středomořské vztahy.¹²¹

Pokud bychom měli shrnout Sarkozyho projekt Unie pro Středomoří, Sarkozy pokračoval v tradici francouzského aktivního diplomatického zapojení na Blízkém východě, ale hledal nové způsoby a nové fórum pro tuto agendu. Pro Sarkozyho byla oblast Středozemního moře novým politickým prostorem, kde by Francie mohla rozšířit svůj vliv poté, co se její moc v rámci Evropské unie snížila po rozšíření EU směrem na východ. Navíc UfM jako zcela nová instituce dávala Francii možnost definovat její struktury, a Francie tak mohla sehrát svou roli lídra, aniž by zde musela svůj vliv sdílet s jinými mocnostmi.¹²²

Nové mechanismy ani důraz na sektorový charakter spolupráce nezabránily opětovným blokáci procesu pramenícím z konfliktů v regionu, který paralyzoval i Sarkozym tak kritizované EMP: dle Henryho byla největším francouzským fiaskem neschopnost odvrátit válku v Gaze, která organizaci za několik týdnů uvrhla v hluboké kóma, ještě před tím než vůbec začala

navrhované struktury se tak stalo společné předsednictví, které sdílel vždy jeden evropský a jeden jižní pobřežní stát Cf. ibidem.

¹¹⁸ PATTEN, Chris. *Dvaapůlkrát sláva Středomořské unii* [online]. 23. 7. 2008 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/patten6/Czech>. Symbolický význam mělo i datum konání pařížského summitu o Středomoří v předvečer nejdůležitějšího francouzského státního svátku, 13. července 2008, což nechávalo tušit, že se jedná o národní, nikoliv evropský projekt. Cf. HENRY, Jean Robert. 2012 op.cit.

¹¹⁹ Ibidem.

¹²⁰ Mezi něž patří všechny členské státy EU, země Maghrebu a Mašreku, země Ligy arabských států, Turecko, Sýrie, Izrael a Palestinská samospráva.

¹²¹ Tuto neaktivnost dokonce i na straně Francouzů potvrdil i fakt, že se tato otázka v jeho projevu před velvyslanci v letech 2009-2010 omezila na příslib uspořádání summitu v blízké budoucnosti. Cf. Ibidem.

¹²² Pro Francii se měla Unie pro Středomoří stát i alternativou tureckého vstupu do EU, který si Francie nepřeje, a novým pokusem o institucionalizaci izraelsko-palestinského mírového procesu.

fungovat. Navíc tuto iniciativu zdiskreditoval i přehnaný důraz Francie na samostatnost v rámci regionálních vztahů a příliš mnoho improvizace ze strany prezidenta, Francii tak utrpěla nejen v očích unijních partnerů, což může stát v cestě francouzské ambici stát se skutečným lídrem středomořské politiky EU.¹²³

Nepromyšlenost některých kroků související se Sarkozyho „hyperaktivitou,“¹²⁴ jak jeho přehnanou snahu o diplomatickou všudypřítomnost nazvala Meunierová, se však negativně projevila i v jiných ohledech. Autorka se v souvislosti se stylem, jakým se Sarkozy zhostil řízení zahraniční politiky, nezdřáhá mluvit o její naprosté „prezidencializaci“ a „personalizaci“: rozhodnutí v oblasti zahraniční politiky byla přijímána v úzkém okruhu Sarkozyho spolupracovníků v Elysejském paláci.¹²⁵ Ministerstvo zahraničních věcí bylo k velké nevoli mnohých diplomatů odsunuto do pozadí a prezident se postupně stával pro svou „amatérskou paralelní politiku“ terčem kritiky mnohých diplomatů.¹²⁶ Tato situace eskalovala v roce 2010, kdy tehdejší ministr zahraničních věcí Bernard Kouchner podal demisi, neboť nechtěl dále snášet, že jsou zásadní rozhodnutí činěna bez jeho vědomí.¹²⁷ Z vládního kabinetu navíc relativně brzy po svém nástupu (v rozmezí jednoho až dvou let) odešli další členové slibující jiný kurs zahraniční politiky: Jean Marie Bockel a Rama Yadeová. Kromě paralelní politiky činnost Quai d'Orsay oslabilo i značné snížení finančních prostředků.¹²⁸

---

¹²³ Ibidem.

¹²⁴ MEUNIER, Sophie. op. cit. 252.

¹²⁵ Sophie Meunierová upozorňuje na skutečnost, že po dobu čtyř let rozhodovala o francouzské zahraniční politice hrstka Sarkozyho poradců: Claude Géant, generální tajemník Elysejského paláce odpovědný za africkou a blízkovýchodní dimenzi zahraniční politiky a zpravodajské služby, Jean-David Levitte, diplomatický poradce Sarkozy především v otázkách bilaterálních vztahů s Čínou, Indií, Japonskem a Spojenými Státy, a Henri Guiano, tvůrce Sarkozyho projevů zabývající se především otázkami středomořským vztahů. Za povšimnutí stojí i četná diplomatická angažmá Sarkozyho manželky Cécilie. MEUNIER, Sophie, op.cit. s. 235.

¹²⁶ Ibidem.

¹²⁷ Například pozvání na státní návštěvu Muamara Kádáfího, a že se cítil ponížen ze strany prezidentových poradců, v jejichž úzkém okruhu se prakticky vytvářela zahraniční politika.

¹²⁸ MEUNIER, Sophie. op. cit. 252.

4. Arabské jaro

V této kapitole se zaměříme na vlnu nepokojů, protestů a revolucí, pro niž se vžil souhrnný termín (mnohými označovaný za nepřesný) „arabské jaro.“ Odstartovala jej sebevražda šestadvacetiletého prodavače zeleniny Muhammada Buazízího, který se v prosinci 2010 upálil na protest proti špatným životním podmínkám a nezaměstnanosti, a postupně se dominovým efektem – i díky internetu a sociálním médiím – rozšířila z Tuniska do dalších zemí Magrebu (Alžírsko, Maroko, Libye i Mauritanie),¹²⁹ Egypta i do zemí na Blízkém východě (např. Jemenu, Sýrie či Jordánska atd.). Podle článku Asociace pro mezinárodní otázky do určité míry zasáhla vlna protestů všechny země Arabské ligy vyjma Komor a Kataru.¹³⁰

Průběh a důsledky arabského jara se v mnohém odlišovaly nejenom v zemích Magrebu, ale i napříč dalšími zeměmi arabského světa. V některých státech proběhly pouze mírné protesty, které nezpůsobily výraznější změnu politického systému. Lze však definovat společný motiv nepokojů: nespokojenost s hospodářskou situací a sociálními poměry v zemi, všeobecnou frustraci obyvatelstva z nepoměru mezi životními standardy obyvatelstva a úzkou skupinou oligarchů, ze zkorumpovaných vlád, z vysoké nezaměstnanosti.

I konkrétní výsledky protestů se zatím značně liší: v rozmezí jednoho a půl roku byli odstraněni čtyři arabští autokraté, kteří disponovali *de facto* téměř absolutní mocí.¹³¹ V prostoru Magrebu to bylo v **Tunisku**, kde 14. ledna 2011 skončila třiadvacetiletá autoritářská vláda prezidenta Zína Abidína ben Alího,¹³² který abdikoval a opustil zemi.¹³³ V **Libyi** byl v důsledku ozbrojeného konfliktu s domácí opozicí a následné intervence západních států ve stejném roce odstraněn Muammar Kaddáfí, který byl u moci po více než 40 let. Následně byla v květnu 2012 prozatímní vládou až do voleb plánovaných na červenec téhož roku pověřena tzv. Národní přechodná rada (NTC).¹³⁴

K občanským bouřím došlo i v **Alžírsku**, jehož politickému systému od 60. let dominovala vládnoucí strana *Fronta národního osvobození*¹³⁵. Na rozdíl od Libye, Tuniska i Egypta zde však nepokoje vedly pouze ke zrušení výjimečného stavu, který v zemi panoval od roku

¹²⁹ Arab uprising: Country by country. BBC News [online]. *bbcnews.com* 16. 12. 2013 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-12482680>.

¹³⁰ FILÍPKOVÁ, Lenka. KUŽVART, Jan. Arabské jaro – rok poté [online]. 20.12.2011. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://amo.blog.ihned.cz/c1-54251860-arabske-jaro-rok-pote>.

¹³¹ FERNANDEZ, Haizam Amirah. BEHR, Timo. The missing spring in the EU's Mediterranean Policies. Notre Europe, Jacques Delors Institute, s. 216.

¹³² FREEDOMHOUSE. Freedom in the World: Tunisia 2012. *Freedomhouse.org* [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/tunisia-0#.U9Zo723DUtE>

¹³³ Ibidem.

¹³⁴ FREEDOMHOUSE. Freedom in the World: Libya 2012. *Freedomhouse.org* [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/libya-0#.U9Zq0m3DUtE>

¹³⁵ *Front de la Libération Nationale*, FLN.

1992, kdy došlo ke zmíněnému volebnímu vítězství Fronty islámské spásy (FIS). Režim prezidenta Abdelazize Boutefliky s tradičně silnou pozicí armády, který je u moci od roku 1999, se však udržel.¹³⁶

Protesty v Maroku v únoru 2011 přiměly relativně stále oblíbeného marockého krále Mohammeda VI. k předložení nové Ústavy, která posílila zákonodárnou a výkonnou moc, zaručila svrchovanost mezinárodních konvencí a dala značné záruky dodržování lidských práv. Ty se však podle zprávy Human Rights Watch ještě zdaleka nepřenesly do praxe. Týká se to jak svobody sdružování, kdy je stále svévolně bráněno legálnímu působení mnoha asociací, tak svobodného tisku či skutečnosti, že v marockých věznicích je stále drženo mnoho politických vězňů, se kterými je nelidsky zacházeno, apod.¹³⁷

Faktory, které byly v otázce přežití jednotlivých režimů relevantní, byly mimo jiné i typ státního zřízení (monarchie byly odolnější), pružnost reakce, s jakou byl daný režim ochotný k určitým ústupkům, strategický význam dané země (Libye vs. Sýrie) či nerostné bohatství (ropné bohatství zvyšovalo šance na přežití režimu, s výjimkou Libye).¹³⁸

Z hlediska naší práce nás problematika arabského jara však zajímá primárně jako indikátor nerozhodnosti světových mocností, které se z počátku nedokázaly dohodnout, jaký postoj zaujmout. Evidentní nedostatky v tomto ohledu prokázala i francouzská diplomacie. Prezident Nicolas Sarkozy udržoval s většinou kagerských vůdců totiž nadstandardní vztahy, kterým se budeme věnovat v následující kapitole, kde se zaměříme na charakteristiku režimu dané země před vypuknutím arabského jara, tradiční francouzské politice, změnám které v oblasti přinesl mandát Nicolase Sarkozy a reakci francouzské diplomacie na probíhající události. Pro podrobnější analýzu byly v práci vybrány státy Maghrebu, v kterých protesty přerostly v revoluci, která dospěla k zásadní změně politického režimu v zemi, tj. Tunisko a Libye.

¹³⁶ HAMDI, Selma. Arabské jaro v Alžírsku? Jamais! [online]. *E-polis.cz*, 7. 2. 2012. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/ze-zahranicniho-deni/695-arabske-jaro-v-alzirsku-jamais.html?un=1378&code=c0361bb36a4dfb6683bec98063d4cabb>.

¹³⁷ K otázce porušování Ústavou garantovaných práv Cf. MOROCCO/ WESTERN SAHARA Country summary [online]. *humanrightswatch.org* 1/ 2013. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://http://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/morocco/western-sahara>.

¹³⁸ Ačkoliv se tato otázka nedá redukovat pouze na typ státního zřízení, jako jedno z vysvětlení, proč vlna arabského jara otrásla především republikami, resp. proč žádný z monarchů nebyl nucen abdikovat, je jakési obecné přesvědčení, že v arabském světě je legitimita monarchů větší než prezidentů, protože bývají považováni za přímé potomky proroka Mohameda a proto je lojalita občanů k nim vyšší i přes porušování základních svobod. Cf. WAGNER, Daniel a CAFIERO, Giorgio. Why Have the Arab Monarchies Survived? [online]. *Huffingtonpost.com*. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/daniel-wagner/why-arab-monarchies-survived_b_2610048.html.

4. 1. Tunisko

Až do arabského jara zemi vládl Zajn al-Ábidín Ben Alí, který zastával od roku 1984 post ministra vnitra, následně premiéra a poté, co byl v klidném převratu sesazen Habib Bourguiba, i prezidenta. Od začátku vlády tedy Ben Alí ve svých rukou koncentroval pravomoc prezidenta, premiéra, předsedy vládnoucí strany a k tomu napojení na bezpečnostní složky, kterým předtím velel. Ač byl politický systém Tuniska dle ústavy pluralitní, v praxi politické scéně dlouhodobě dominovala prezidentova strana *Demokratické ústavní sdružení*,¹³⁹ opoziční politické strany měly na politický život země zanedbatelný vliv. Režim se vyznačoval vysokou mírou korupce, neboť skutečná politická a ekonomická moc se z oficiálních institucí přesouvala na rodové klany s vazbou na prezidenta či nejužší vládní elitu.¹⁴⁰

4. 1. 1. Francouzsko-tuniské vztahy

Ač francouzsko-tuniské vztahy v období V. republiky doprovázela řada vzestupů a pádů, mezi oběma břehy probíhala vždy stabilní ekonomická spolupráce.¹⁴¹ Určujícím ideovým základem Ben Alího domácí politiky v 90. letech se staly události v sousedním Alžírsku, které mu dávaly podporu obyvatel v potlačení islámské opozice, poněvadž většina společnosti se obávala alžírského scénáře. Ben Alí zakázal islamistickou stranu *Al-Nahda*, výrazně omezil politické svobody, svobodu tisku a začal pronásledovat stovky politických oponentů. Na tuto situaci tehdy zareagoval jak francouzský tisk, tak řada francouzských a mezinárodních lidskoprávních organizací, které odsuzovaly jak tuniské představitele, tak francouzskou vládu pro její neochotu veřejně odsoudit takové počínání. Na začátku 90. let však mezinárodní kritiku tlumil nebývalý pokrok Tuniska v oblasti hospodářských¹⁴² a sociálních reforem,¹⁴³ politická stabilita, ale i francouzské národní bezpečnostní zájmy.¹⁴⁴ Jak François Mitterrand, tak Jacques Chirac

¹³⁹ *Rassemblement Constitutionnel Démocratique*, RCD.

¹⁴⁰ FREEDOMHOUSE. Freedom in the World: Tunisia 2012. *Freedomhouse.org* [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/tunisia-0#.U9Zo723DUtE>

¹⁴¹ WOODS, P. CH. 2002. op. cit.

¹⁴² Za vlády Ben Alího rovněž došlo k rozmachu zahraničních investic, snížení nezaměstnanosti i inflace, což znamenalo prostředky pro podporu sociálních programů ve zdravotnictví a školství. Celkově stoupla životní úroveň a stabilita země láká investory a podporuje cestovní ruch. Liberalizace v hospodářské oblasti z první poloviny 90. let přinesla výsledky v podobě členství ve Světové obchodní organizaci a uzavření Asociační dohody s EU. Cf. Ibidem.

¹⁴³ Na těchto dvou frontách bylo Tunisko považováno za zářný příklad: patřilo mu 65. místo z 174 států OSN v hodnocení Indexu lidského rozvoje (v rámci arabského světa to bylo jedno z nejvyšších čísel), dobrých výsledků dosahovalo i co se týče naděje dožití, gramotnosti. Mělo jednu z nejnižších měr růstu populace v regionu, posilovala střední třídu, došlo k bezprecedentnímu pokroku v právech žen v rámci arabského světa. Pod hranicí chudoby žilo jen velmi nízké procento (6 procent) lidí. Cf. Ibidem.

¹⁴⁴ Znepokojení nad nárůstem islámského fundamentalismu, teroristické útoky na francouzské půdě spojené s občanskou válkou v Alžírku. Francouzská vláda se sama obávala šíření islamistických hrozeb, proto si nedovolovala kritizovat Ben Alího tvrdé praktiky, který upozorňoval, že demokratické reformy musí být prováděny postupně, jinak hrozí scénář sousedního Alžírska, což přijímaly francouzská a další evropské vlády. Cf. Ibidem.

vyslovovali Ben Alímu silnou podporu.¹⁴⁵ V druhé polovině 90. let,¹⁴⁶ kdy tuniský režim zintenzivnil v zákrocích vůči politickým disidentům, francouzská vláda začala na nátlak tisku a nevládních organizací poněkud nuancovat svůj přístup. Opatrné a příležitostné diplomatické signály nesouhlasu¹⁴⁷ však většinou kompenzovala chvála a podpora, kterou na adresu tuniského prezidenta vyjadřovali jak prezident Chirac, tak socialistický premiér Lionel Jospin. Přes stupňující se napětí v otázce lidských práv na konci 90. let¹⁴⁸, však mezi oběma zeměmi nadále přetrvávaly čilé ekonomické vztahy. Výše zmíněný mírný posun v přístupu k tuniskému režimu však ukončily teroristické útoky na Světové obchodní centrum v New Yorku. Prioritou francouzské zahraniční politiky se stal boj proti terorismu a francouzská vláda proto rychle kontaktovala své tři bývalé kolonie v Magrebu, aby projednala budoucí spolupráci. Ben Alí byl ostatně jedním z prvních arabských vládců, který veřejně deklaroval svou podporu Spojeným státům v boji proti terorismu.¹⁴⁹

V nastoleném kurzu pak francouzsko-tuniské vztahy pokračovaly i za vlády Nicolase Sarkozyho. O jejich přátelském nastavení svědčí i fakt, že si Sarkozy tuto zemi vybral jako první mimoevropskou destinaci pro svou státní návštěvu či že jeho tuniský protějšek jej dokonce jmenoval čestným občanem Tunisu. Spolupráci dominovala ekonomická témata a otázka lidských práv nebyla příliš akcentována – tak, jak to popsal Daguzan ve výše zmíněném příspěvku. Sarkozy s představiteli Tuniska jednal v červenci v roce 2007 „za zavřenými dveřmi“ a na adresu nejmenšího magrebského státu pronesl slova chvály pro jeho politickou stabilitu, sociální reformy a ekonomické výsledky. Stejně jako Jacques Chirac v roce 2003 i on ocenil tuniský režim v jeho úspěšném tažení proti muslimskému fundamentalismu. Organizace hájící lidská práva přitom tuniský režim dlouhodobě kritizují pro porušování základních lidských práv pod záminkou boje proti terorismu a islámskému extremismu, takto bylo jen mezi lety 2003-2008 zatčeno tisíc lidí. Organizace Amnesty International a Human Rights Watch tuniskou vládu rovněž kritizují z omezování svobody slova, věznění a mučení politických odpůrců.¹⁵⁰ V dubnu

¹⁴⁵ Na začátku 90. let však francouzští představitelé věnovali malou pozornost tuniskému zákazu opoziční strany Al-Nahda, cenzuře a rozsáhlému zatýkání podezřelých jejích sympatizantů a jejich mučení a špatného zacházení, na které upozorňovala Amnesty International, francouzská vláda nadále podporovala tuniskou vládu z důvodů diskutovaných výše. Cf. Ibidem.

¹⁴⁶ V letech 1995 – 98 tuniský režim přitvrdil ve svých represivních opatřeních vůči opozici. Cf. Ibidem.

¹⁴⁷ Za takový drobný diplomatický projev nesouhlasu může považovat skutečnost, že při Reciproční návštěvě Ben Alího ve Francii se mu zde nedostalo pocty být přijat ve Versaillském paláci, ale „jen“ před Národním shromážděním, kde navíc oproti marockému králi neměl možnost promluvit. Cf. Ibidem.

¹⁴⁸ Na konci 90. let pak vztahy poznamenala aféra s uvalením embarga na většinu francouzských novin (*Le Monde*, *Libération*, *Le Point*, *Le Figaro*, *Le Monde diplomatique*) a vysílání televizního kanálu *France 2* poté, co zpochybnily Ben Alího volební zisk z roku 1999, kdy byl zvolen potřetí v řadě prezidentem se ziskem 99, 4 procent. Cf. Ibidem.

¹⁴⁹ V letech 2000-2001, byla Francie největším obchodním partnerem Tuniska. Cf. Ibidem.

¹⁵⁰ V každoročním hodnocení *Freedom House* z roku 2010 figurovalo Tunisko v otázce politických práv a svobody ve světě na úrovni zemí jako je Súdán či Čad. V otázce občanských svobod nebylo jeho hodnocení o nic lepší, umístilo se vedle zemí jako je Katar, Tádžikistán a Vietnamu. Co se týká svobody tisku a vysílacích médií, bylo na úrovni

roku 2008 pak během další oficiální návštěvy n otázku ohledně dodržování lidských práv Sarkozy odpověděl stejně vyhýbavým stylem, jako v roce 2003 Jacques Chirac, ten tehdy prohlásil, že „primárním lidským právem je, aby měl člověk co jíst, aby byl ošetřen, získal vzdělání a měl, kde bydlet.“ Sarkozy pak pronesl, že o této problematice se svým tuniským protějškem jednal, avšak že on sám neví, ve jménu čeho by si mohl dovolit v zemi, kam přijel na návštěvu jako přítel, někoho poučovat.¹⁵¹ Sarkozyho doprovázely i zástupci francouzských podniků, a mohla tak být podepsána dohoda o spolupráci v oblasti mírového využití jaderné energie, podobná těm, které Francie již uzavřela s Libyí, Alžírskem a Marokem, čímž se i Tunisku otevřela cesta pro stavbu vlastního jaderného reaktoru. Oficiální delegace se skládala také ze zástupců společnosti Aston či Airbus S. A. S. se sídlem ve Francii, které se podařilo s tuniským partnerem dojednat zakázku na letadla za miliardu eur.¹⁵² Svou vypovídací hodnotu má i skutečnost, že během této návštěvy ministr pro otázky přistěhovalců Britce Hortefeux podepsal s tuniskými představiteli Dohodu o společném řízení migračních toků, která jednak zakládá podmínky pro tzv. selektivní migraci, jednak zpřísňuje boj proti ilegálním imigrantům.¹⁵³

4. 1. 2. Arabské jaro v Tunisku

Tunisko bylo první zemí, kde začaly protesty v arabském světě.¹⁵⁴ Jejich bezprostředním motivem byl akt mladého prodavače zeleniny Muhammada Bouazizího, který se na protest proti státní zvlášti a obecně ekonomické a sociální situaci v zemi upálil. Jeho příběh de facto nezaměstnaného mladíka, pohybujícího se mezi šedou zónou ekonomiky a nezaměstnaností a jehož přežití záviselo na ochotě státu mu vydat potřebné povolení k prodeji, v sobě skrývá hned několik z problémů, kterým tuniský režim trpěl: vysokou nezaměstnanost, a to především mladých lidí, třebaže se jim dostalo kvalitního vzdělání, nespokojenost s vysokými cenami potravin a klientelistický a korupční režim.¹⁵⁵

Na počátku protestů Ben Ali označoval rozbíhající se revoluci za pokus několika extremistů o převrat. K protestům (mladých) nezaměstnaných v opomíjených venkovských oblastech se postupně připojovaly větší města a další skupiny obyvatel: dělníci (jak v Tunisku, tak

---

represivních režimů v Rovnické Guineji, Laosu, a Sýrie. Ze 196 zkoumaných zemí, Tunisko obsadilo 184. příčku. Apud Woods. P. Ch. op. cit.

¹⁵¹ BARLUET, Alain a JAIGU, Charles. À Tunis, Sarkozy «ne donne pas de leçons»[online]. LeFigaro.fr. 29.4.2008 [cit. 2014-07-27] Dostupné z: <http://www.lefigaro.fr/international/2008/04/29/01003-20080429ARTFIG00262-sarkozy-signe-en-tunisie-un-accord-sur-l-immigration.php>.

¹⁵² Ibidem.

¹⁵³ Francie podepsala obdobnou dohodu mimo jiné i s Gabonem, Senegalem, Kongem a Beninem.

¹⁵⁴ Někdy se hovoří se o tzv. Jasmínové revoluci – poněkud nepřesně, neboť tak byl označován i ben Alího nástup k moci v roce 1987.

¹⁵⁵ ACHCAR, GILBERT. Que peuvent les classes moyennes? Retour sur le « printemps arabe » [online]. 5/2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.monde-diplomatique.fr/2012/05/ACHCAR/47669>.

Egyptě existovalo dělnické hnutí, jehož boje představovaly jakousi předeheru arabského jara), v lednu 2011 do generální stávky vstoupili právníci a učitelé.¹⁵⁶ Protestující požadovali odstoupení prezidenta a celé vlády a zásadní změnu poměrů. Cílem útoků se stala zejména policie, která byla symbolem režimu, demonstrující zapalovali policejní auta i budovy. Se silící revolucí rostla i razance, s níž se režim na protesty odpovídal.¹⁵⁷ Ben Alí se snažil situaci řešit ústupky, přislíbil snížení cen potravin, volný přístup k internetu a zakázal policii používat při střety s demonstranty ostré náboje. Násilí se však dále stupňovalo, 14. ledna 2011 byl vyhlášen výjimečný stav, byla odvolána vláda a prezident oznámil, že se do půl roku budou konat nové volby, ještě téhož dne však uprchl do Saudské Arábie. Ben Alí byl později v nepřítomnosti odsouzen k 35 letům vězení.¹⁵⁸ Za pomyslný konec arabského jara tak bývají považovány za volby do Ústavodárného shromáždění, které se konaly na podzim roku 2011 a jež jsou pokládány za první svobodné a demokratické volby v novodobé historii Tuniska.

4. 1. 3. Reakce Francie na události v Tunisku

Prvotní reakce oficiálních představitelů Francie na události v arabském světě, resp. na násilné protesty v Tunisku, které vyvrcholily útekem prezidenta ze země, a během nichž zemřelo 338 Tunisánů a dalších 2174 zraněno,¹⁵⁹ bývají označovány za liknavé či nevhodné. Jak vysvětluje Mikail Barah, sesazení tuniského prezidenta, stejně jako o pár měsíců později jeho egyptského protějšku bylo pro Francii totiž velmi citlivou otázkou, protože jak Ben Alí, tak Hosní Mubarak představovali její nejbližší spojence v regionu, což částečně vysvětluje francouzskou podporu oběma režimům v době, kdy již byly naplno konfrontovány s požadavky demonstrujících. „Vystupování francouzské vlády vůči tuniským protestům se stalo PR katastrofou, která vedla k rezignaci tehdejší ministryně zahraničních věcí Michelle Alliot-Marie.“¹⁶⁰

¹⁵⁶ Ve městě Gafsa na jihu Tuniska došlo v roce 2008 k několikaměsíčním protestům motivovaných nespokojeností zdejších pracovníků s vysokou nezaměstnaností a nepotismem, do nichž se zapojilo velké množství obyvatel v regionu. Cf. ACHCAR, GILBERT. Que peuvent les classes moyennes? Retour sur le « printemps arabe » [online]. 5/2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.monde-diplomatique.fr/2012/05/ACHCAR/47669>.

¹⁵⁷ FAHIM, K. Slap to a Man's Pride Set Off Tumult in Tunisia. [online]. nytimes.com. 21. 1. 2011 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.nytimes.com/2011/01/22/world/africa/22sidi.html?pagewanted=1&_r=3&src=twrhp

¹⁵⁸ Arab uprising: Country by country - Tunisia. [online]. bbc.com. [cit. 2014-07-27]. 16. 12. 2013. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-12482315>.

¹⁵⁹ Révolte en Tunisie: un bilan de 338 morts. [online]. lefigaro.fr. [cit. 2014-07-27]. 4. 5. 2012. Dostupné z: <http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2012/05/04/97001-20120504FILWWW00721-revolte-en-tunisie-338-morts-en-tout.php>.

¹⁶⁰ BARAH, Mikail. France and the arab spring: an opportunistic quest for influence [online]. fride.org. říjen 2011, č. 110. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.fride.org/download/WP110_France_and_arab_spring.pdf, s. 5.

Jak podotýká Saif, zhroucení tuniského režimu odhalilo význam obchodním vazeb a osobních kontaktů mezi členy francouzské a tuniské vládní elity.¹⁶¹ Ve známost vešla především aféra s údajnou dodávkou slzného plynu a dalšího „materiálu k udržení pořádku“ v tuniských ulicích, ke které měla dát na přelomu roku 2010/2011 svolení Fillonova vláda. Ministerský předseda však později něco takového popřel.¹⁶² Odhalení kontaktů Michèle Marie-Alliotové a její rodiny na režim bývalého prezidenta, stejně jako skutečnost, že odjela na dovolenou do revolucí zmítaného Tuniska, učinilo její pozici na ministerstvo zahraničních věcí dále neudržitelnou.

Jak Sarkozy později přiznal, Francie podcenila význam těchto protestů. Chyběla jí širší vize současné dynamiky Středomoří: tu dává Barah do souvislosti i s neúspěchem Unie pro Středomoří (*Union for Mediterranean*). Až v okamžiku, kdy byl sesazen egyptský prezident – spolupředseda Sarkozyho iniciativy UfM – si Francie konečně uvědomila, že v regionu dochází k zásadní změně a přizpůsobila tomu svou politiku.¹⁶³ Až s nástupem nového ministra zahraničních věcí, dosavadního šéfa obranného rezortu Alaina Juppého, došlo k přehodnocení francouzského postoje, když připustil, že se francouzská diplomacie ve zmíněné oblasti doposud až přespříliš orientovala na jeden cíl: udržet stabilitu tamějších režimů (tak jak byl tento kurz nastaven po událostech z roku 2001) a opomíjela aspekt občanské společnosti a ohlásil, že nové formy spolupráce se zmíněnými zeměmi se budou více zaměřovat na dialog s občanskou společností, podporu lidských práv.

4. 2. Libye

Až do arabského jara zemi přes 40 let vládl Muammar Kaddáfí, který se k moci dostal v roce 1969 a postupně soustředil v rukou všechnu moc v zemi. Od počátku se Kaddáfí přikláněl k socialistickému vzoru a hned od prvních okamžiků s touto premisou přetvářel podobu země, jejíž veškeré bohatství bylo založeno na ropě – právě ta dávala Kaddáfímu do rukou obrovskou moc. Až v roce 2002 začal pod tlakem stále se zhoršujících životních podmínek většiny Libyjců privatizovat vybrané podniky, jež byly po celou dobu jeho vlády zcela v rukou státu.¹⁶⁴

¹⁶¹ SAIF, Ibrahim. Arab Leaders and Western Countries: swapping Democracy for Business Interests [online]. In: *Perspectives: Political Analysis and Commentary from the Middle East*. květen 2011, speciální číslo. Dostupné z: http://boellmeo.org/downloads/Perspectives_02-16_Ibrahim_Saif.pdf, s. 107.

¹⁶² ROGER, Patrick. François Fillon dément des ventes de gaz lacrymogène à Tunis [online]. *lemonde.fr*. 27. 1. 2011. Dostupné z: http://www.lemonde.fr/afrique/article/2011/01/27/francois-fillon-dement-des-ventes-de-gaz-lacrymogene-a-tunis_1471340_3212.html.

¹⁶³ BARAH, Mikail, op. cit. s. 4.

¹⁶⁴ MARGO, Giovana. BONNING, Brittany. WINZT, Tese. Special Focus on Libya Understanding the Arab Spring from the Inside [online]. *World affairs council*. 29. 2. 2012. Dostupné z: <https://www.world-affairs.org/wp-content/uploads/2012/04/Libya-cover-and-packet-final-for-web-4.2.12.pdf>. s. 9-10.

Navzdory postupnému úsilí o normalizaci vztahů s mezinárodním společenstvím se nespokojenost obyvatel Libye zvyšovala. Ti kritizovali okázalé bohatství Kaddáfího rodiny, které kontrastovalo s ekonomickými a sociálními problémy země, přílišnou koncentrací moci: Libye neměla platnou ústavu ani funkční parlament, a konečně i represe vůči vlastnímu obyvatelstvu a porušování lidských práv.¹⁶⁵

4. 2. 1. Francouzsko-libyjské vztahy

Jelikož byl Kaddáfí de facto neomezený vládce, spadala zahraniční politika zcela pod jeho kompetenci. V nejnovější historii je Libye známá především jako nekooperující stát mezinárodního společenství „rogue state“, jenž byl v letech 1980 až 1990 zařazen na seznam států podporující terorismus¹⁶⁶ a na nějž byly mezi lety 1992-2003 uvaleny sankce OSN, které zemi uvrhly v izolaci. Kaddáfího režim se totiž netajil záměrem získat zbraně hromadného ničení a na začátku devadesátých let rozběhl svůj vlastní jaderný program.¹⁶⁷ Klíčovým rokem, kdy se Libye vrátila do relativně spolupracujícího režimu, byl tedy rok 2003, kdy uznala svou odpovědnost za atentát v Lockerbie a zřekla se (za asistence Spojených států) jaderného programu. Od r. 2004 se Kaddáfí postupně snažil o sblížení i s Evropskou unií.

Francouzské vztahy s Libyí se v mnohém výrazně odlišují od ostatních zemí Maghrebu, neboť zde přetrvávají částečné postkoloniální vazby s Itálií. Politický vztah se nese ve znamení vzestupů a pádů, a to v mnohém větší míře, než tomu bylo v případě Tuniska, a to především v otázce libyjské snahy využít čadskou občanskou válku s k připojení severního Čad, která eskalovala přímým střetem francouzské a libyjské armády v polovině osmdesátých let.¹⁶⁸

Za Mitterrandovy éry se francouzsko-libyjské vztahy zhoršily a vyhroutil se až do přímé vojenské konfrontace a na dlouhých dvacet jedna let se zmrazily veškeré diplomatické vztahy mezi oběma zeměmi.¹⁶⁹ K normalizaci vztahů došlo až za Jacquesa Chiraca, kdy došlo k uznání atentátu na francouzské letadlo UTA 722 z roku 1989.

Francii s Libyí však tradičně pojila především její závislost na dodávkách ropy a libyjská poptávka po produktech jejího zbrojního a jaderného průmyslu. Počátek tohoto partnerství lze situovat na začátek 70. let, kdy Georges Pompidou s Kaddáfím podepsal vůbec největší

¹⁶⁵ Arab uprising: Country by country -Libya. [online]. bbc.com. [cit. 2014-07-27]. 16. 12. 2013. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-12482315>.

¹⁶⁶ V roce 1986 přišla americká reakce na libyjskou vojenskou invazi do sousedního Čadu, kde chtěl Kaddáfí získat přístup k nerostnému bohatství i možnost ovlivňovat čadskou politiku, byly bombardovány Tripolis i Benghází. To odstartovalo množství atentátů na západní cíle, mezi ten nejznámější patří atentát na americké letadlo Pan Am u Lockerbie v roce 1988. Cf. MARGO, Giovana. BONNING, Brittany. WINZT, Tese. op. cit. 2012., s. 11-13.

¹⁶⁷ Ibidem.

¹⁶⁸ SAIFELNASER, B. Les relations Franco-Libyennes[online]. doktorská práce. 2008. [cit. 2014-07-27] Dostupná z: <http://tel.archives-ouvertes.fr/docs/00/72/73/07/PDF/2008CLF10303.pdf>, s. 108.

¹⁶⁹ Ibidem, s. 121.

vojenskou zakázku, jakou Francie do té doby realizovala, a následně byla podepsána i bilaterální smlouva v otázce ropné spolupráce. Prozíravost tohoto kroku se potvrdila za nastupující administrativy Valéry Giscarda d'Estainga, která se musela vypořádat s důsledky ropných šoků.¹⁷⁰

Během Sarkozyho vládního období paradoxně pomohla k nastartování vzájemných vztahů mediálně známá aféra bulharských zdravotních sester a palestinského lékaře, které se po pětiměsíčním vyjednávání evropských diplomatů podařilo dostat z Libye na svobodu.¹⁷¹ Následně pak Muammar Kaddáfí přiletěl na zmíněnou oficiální návštěvu Francie — první po čtyřiatřiceti letech. Přátelství mezi oběma zeměmi bylo zpečetěno návštěvou Sarkozyho v Tripolisu v červenci roku 2007, jež korunovala Dohoda o přátelství.¹⁷² Jak podotýká Pascal Boniface, k těmto návštěvám došlo v okamžiku, kdy se Kaddáfí již několik let snažil normalizovat vztahy s mezinárodním společenstvím, a tak Sarkozyho snaze o navázání (resp. posílení) dialogu s Libyí nelze tolik vytknout, spíše vadila forma, s jakou k tomu došlo.¹⁷³ Ačkoliv Kaddáfího přilet v prosinci roku 2007 vzedl velkou vlnu kritiky především ze strany lidskoprávních organizací, ale i státní tajemnice pro lidská práva, oba politici podepsali několik vzájemných dohod, především v oblasti jaderné spolupráce či kontroly migrace.¹⁷⁴ Jako nejvýznamnější je považována oboustranně výhodná smlouva o spolupráci na výrobě a využití jaderné energie, Libye totiž měla zájem na výstavbě jaderného reaktoru, a francouzská společnost *Areva*, vyrábějící jaderné reaktory, pak získala na oplátku přístup k libyjským zásobám uranu. Jak poznamenává Ibrahim Saif, vzhledem k evropským obavám nad přílivem nelegálních pracovníků se snahy o zastavení imigrace promítají i do zahraničně politických aktivit těchto států, tedy i Francie: „Kaddáfího režim by dávno padl, kdyby to neohrožovalo Evropu bezprecedentním přílivem imigrantů. I proto nehledě na Kaddáfího potlačování lidských práv, nikdy nepřestal být zván do Euro-středomořského partnerství.“¹⁷⁵ O tom svědčí i podpis Smlouvy o přátelství a spolupráci, kterou s libyjským vůdcem v roce 2008 podepsal Berlusconi, v níž výměnou za investice do rozvoje dopravní infrastruktury, Kaddáfí přislíbil spolupráci s Itálií (a potažmo celou EU) k omezení migračních toků do Evropy a ke kooperaci v řízeném návratu emigrantů zpět do země původu.

¹⁷⁰ A o významu libyjské ropy pro Francii svědčí i skutečnost, že Francie se spolu s dalšími zeměmi stavěla proti tomu, aby se sankce navrhované USA vůči Libyi týkaly i otázky vývozu ropy. Cf. *Ibidem*, s. 81.

¹⁷¹ Kteří byli vězněni od roku 1999 pro údajné nakažení nejméně 426 místních dětí virem HIV. Cf. *Affaire des infirmières bulgares: la chronologie* [online]. *lexpress.fr*. 24. 7. 2007. [cit. 2014-07-27] Dostupné z: http://www.lexpress.fr/actualite/monde/affaire-des-infirmieres-bulgares-la-chronologie_465693.html.

¹⁷² *Ministere des affaires étrangères 2007. Communiqué conjoint.*

¹⁷³ BONIFACE, Pascal. *La diplomatie des droits de l'homme de Nicolas Sarkozy* [online]. [cit. 2014-07-27].

Dostupné z: http://www.affaires-strategiques.info/IMG/pdf/Diplomatie_des_droits_de_l_homme_de_Nicolas_Sarkozy.pdf, s. 7.

4. 1. 2. Arabské jaro v Libyi a reakce francouzské diplomacie

Podnětem k revoluci byla podobně jako v ostatních zemích všeobecná frustrace nad sociálními a hospodářskými podmínkami v zemi, související s nerovným rozdělením zisků z obchodu s ropou, které sloužily především k obohacení vlivných představitelů a podporovatelů Kaddáfího režimu. Ve srovnání s civilními protesty v Tunisku (a ostatně i Egyptě) mělo libyjské protestní hnutí jiný charakter: odpor vůči režimu přišel z východní části země, v čemž se odráží regionální a kmenové rozpory uvnitř tohoto státu, a navíc se jednalo o ozbrojené výpady vojenského charakteru.¹⁷⁶ Následné boje, při kterých byla proti demonstrantům v Benghází nasazena bojová technika a situace začala přerůstat v občanskou válku, si vyžádaly tisíce mrtvých a kolem 250 000 lidí bylo nuceno z Libye uprchnout. Kaddáfího odpůrci se sjednotili pod Přechodnou národní radou – NTC (National Transitional Council), která byla založena 27. února 2011 a již oficiálně uznaly některé evropské státy, mezi nimiž i Francie, čímž podpořila libyjskou opozici.¹⁷⁷

Jelikož se situace dále vyhrocovala a Kaddáfí nasadil proti povstalcům těžkou techniku, musela se otázka přenést na půdu OSN: bezprostřední záminkou byl masakr demonstrantů v Benghází. Francie postupně přijala aktivní roli jak během diplomatického jednání, tak vojenských akcí v Libyi. Sarkozy přes deklarované přátelství s plukovníkem Kaddáfím nejspíše pod tlakem domácí politiky a ve snaze o vylepšení mezinárodní pověsti Francie, která utrpěla v důsledku přístupu k událostem v Tunisku a Egyptě, inicioval rozhovory na půdě OSN i vojenskou intervenci.

Nad prostorem Libye byla proto v březnu 2011 v rámci rezoluce Rady bezpečnosti OSN 1973 zřízena bezletová zóna,¹⁷⁸ která rovněž povolila použití „všech nezbytných prostředků“ k ochraně civilistů.¹⁷⁹ To otevřelo cestu vojenské akci spojeneckých sil NATO s názvem *Úsvit*

¹⁷⁵ SAIF, Ibrahim, *op. cit.*, s. 106.

¹⁷⁶ ANDERSON, Lisa. Demystifying the Arab Spring: Parsing the Differences Between Tunisia, Egypt, and Libya [online]. *foreignaffairs.com*. květen/červen 2011. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/67693/lisa-anderson/demystifying-the-arab-spring>

¹⁷⁷ TALMON, Stefan. Recognition of Libyan National Transitional Council. [online]. *Insights*, 2011, roč. 15, č. 16, [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.asil.org/sites/default/files/insight110616.pdf> s. 2.

¹⁷⁸ Deset z patnácti členů hlasovalo *pro*, pět zemí, a to Německo, Rusko, Čína, Indie a Brazílie, se zdrželo. ŠEDIVÝ, Jíří. Operace Úsvit Odyssey začala úspěšně, ale co bude dál [online]. *natoaktual.cz* [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/operace-usvit-odysey-zacala-uspesne-ale-co-bude-dal-f8p-na_analyzy.aspx?c=A110321_163420_na_analyzy_m02

¹⁷⁹ MÁDL, Michal. Úsvit Odyssey nad Libyí. [online]. 20. 3. 2011 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.sekuritaci.cz/usvit-odysey-nad-libyi>.

Odyssey, kde francouzskou aktivitu nešlo přehlédnout.¹⁸⁰ Tato operace definitivně skončila 31. října, poté co byl 20. 10. dopaden a zabit Muammar Kaddáfí. Dočasnou národní přechodnou radu, jež se následně postavila do čela státu, uznala Francie jako první stát světa dne 10. března 2011 za legitimního představitele Libye.¹⁸¹

---

¹⁸⁰ „Jako první se nad Libyí objevily francouzské letouny (...). Ty prováděly průzkumné lety a první protiletectvé hlídky (...) na městem Benghází. Francouzské letouny provedly podle některých zdrojů do konce srpna 4500 letů nad Libyí a zaútočily na 2500 vojenských cílů včetně 850 logistických center.“ Cf. Ibidem.

¹⁸¹ TALMON, Stefan. Recognition of Libyan National Transitional Council. [online]. *Insights*, 2011, roč. 15, č. 16, [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.asil.org/sites/default/files/insight110616.pdf> s. 2

Závěr

Sarkozyho politika k magrebským zemím se na multilaterální úrovni nesla v duchu snahy o prosazení *Unie pro Středomoří (UfM)*, která se stala dominantní diplomatickou iniciativou jeho mandátu. V rámci tohoto projektu Sarkozy navazoval na dlouhodobou a přirozenou tradici nahlížet na tento region jako na oblast vitálních francouzských zájmů: pro svou geografickou blízkost a společnou minulost je totiž spojuje celá řada vazeb, z nichž Sarkozy sledoval především ty hospodářské a bezpečnostní, jak o tom ostatně svědčí programové priority původního návrhu *Unie pro Středomoří*.

Sarkozyho záměr nastavit principy spolupráce tak, aby v otázce Maghrebu a širěji celého Středomoří francouzské diplomacii nic nemohlo svazovat ruce a mohla si zde uchovat dostatečnou svobodu v duchu degaullovské éry, poukazuje na jeho přesvědčení, že tento region spadá pod výlučnou sféru vlivu Francie, v čemž se poněkud odklonil od politiky svého předchůdce Jacquesa Chiraca, který byl v důsledku války v Alžírsku donucen začít vztahy přenášet na multilaterální úroveň.

Neadekvátní snaha o takové jednostranné prosazování francouzských zájmů, a to především bezpečnostních a hospodářských, o čemž svědčí i kritika a následná revize Sarkozyho původního návrhu, však Francii nakonec poškodila v očích unijních partnerů a svými dopady by mohla do budoucna ohrozit i její postavení lídra středomořské politiky EU. Přes objektivní příčiny prozatímního neúspěchu *UfM*, jakými byl např. konflikt v Gaze, se podle mnohých spolupráce zastavila i kvůli špatně nastaveným principům spolupráce, což přispělo k tomu, že se na několik let euro-středomořské partnerství, pod něž byla Unie pro Středomoří začleněna, zastavilo.

V otázce bilaterálních vztahů s autokratickými představiteli magrebských států, mezi nimiž jsme se s ohledem na události arabského jara zaměřili na tuniského Ben Alího a libyjského Muammara Kaddáfího, se přes deklarované Sarkozyho předsevzetí stát se prezidentem lidských práv, spolupráce nesla v duchu politiky kompromisu, jak ji definoval Daguzan. Francie se snažila v těchto zemích uchovat si svůj vliv a neohrozit silné hospodářské vazby, a proto se střežila zasahovat do vnitřních záležitostí, respektive otevřít otázku lidských práv. Spolupráci dominovala ekonomická témata a bezpečnostní témata (především migrace).

Sarkozyho mandát bychom mohli definovat jako postupné prostrídání pro-demokratického postoje (ve smyslu akcentování otázky lidských práv) v okamžiku předvolební kampaně a následného přístupu v duchu *réalpolitiky*, který pak *oportunisticky* a zcela *pragmaticky* (v důsledku arabského jara, při jehož rozpadu utrpěla prestiž francouzské diplomacie) změnil v roce

2011 opětovně v prodemokratický. Druhou část této trajektorie jsme se snažili nastínit na pozadí francouzské reakce na revoluční bouře v Tunisku, na něž Francie stejně jako většina států zareagovala velmi rozpačitě, až po její snahu stát se lídrem odvety vůči libyjskému režimu, s nímž se Sarkozy však nebývale sblížil. To svědčí o nekonzistentnosti Sarkozyho politiky v otázce lidských práv a jejímu využívání čistě k pragmatickým účelům.

Summary

Sarkozy's policy in relation to Maghreb countries was carried out on multilateral level in the spirit of effort to promote *the Union for the Mediterranean*. It also became a dominant diplomatic initiative of his mandate. Within this project, Sarkozy continued in the long-term and natural tradition of the way of looking at this region as on the region of vital French interests. France and Maghreb countries are bind up by its geographical and historical proximity.

Sarkozy was convinced that this region fell under exclusive power of France. Sarkozy's effort of pushing French interests, especially those connected to security and economics, caused harm to France not only in the eyes of EU partners, but also in the Maghreb countries, and it could hamper its leader position of Mediterranean politics in future.

Sarkozy's mandate could be thus defined as gradual shifting of attitude from pro-democracy towards pro-realism and later in 2011 back to pro-democracy, as it was most visible on the reaction of French diplomacy in the awakening and during the process of the Arab spring. Therefore in can be concluded that Sarkozy's politics concerning human rights was inconsistent and this issue was used purely for pragmatic reasons.

Použitá literatura

Projevy:

SARKOZY, Nicolas. Conférence de presse sur la politique internationale [online]. 28. 2. 2007 [cit. 2014-07-27].
Přepis dostupný z: <http://www.veronis.fr/discours/transcript/2007-02-28/Sarkozy>

SARKOZY, Nicolas. Discours à Toulon [online]. 7. 02. 2007. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z:
http://www.dailymotion.com/video/x1djxc_discours-de-toulon-de-nicolas-sarko_news

SARKOZY, Nicolas. Le discours de politique étrangère de Nicolas Sarkozy. [online]. 27. 8. 2007 [cit. 2014-07-27].
Přepis celého projevu dostupný na: http://www.lemonde.fr/societe/article/2007/08/27/le-discours-de-politique-etrangere-de-m-sarkozy-integralite_947776_3224.html.

SARKOZY, Nicolas. Les discours des présidentiables [online]. 14. 1. 2007 [cit. 2014-07-27]. Dostupný na
<http://sites.univ-provence.fr/veronis/Discours2007/transcript.php?n=Sarkozy&p=2007-01-14>

SARKOZY, Nicolas. XVIème conférence des Ambassadeurs - Discours du Président Sarkozy. [online]. 27. 8. 2008
[cit. 2014-07-27]. Přepis celého projevu dostupný na: <http://www.ambafrance-uk.org/XVIeme-conference-des-Ambassadeurs>.

Tištěné zdroje:

BLUNDEN, Margaret. France. In: MANNERS, Ian. WHITMAN, Richard G (eds.) *The Foreign Policies of European Union Member States*, Palgrave Macmillan, 2000.

DAGUZAN, Jean-François., France, Democratization and North Africa]. *Democratization*. 2002, roč. 9, č. 1.

EICHLER, Jan. Sarkozy a evropská integrace. *Mezinárodní politika*, 2007, roč. 31, č. 6.

KESSLER, Marie-Christine Kessler. *La politique étrangère de la France. Acteurs et processus*. Paris: Presses de Sciences Po, 1999

KUNC, Jiří. 2002. Francouzská republika. In: DVORŽÁKOVÁ, Vladimíra a kolektiv: *Komparace politických systémů I*. 4. přepracované vydání. Praha: Oeconomica, 2005

MEUNIER, Sophie. France and the World, from Chirac to Sarkozy In: COLE, Alistair. LE GALES, Patrick, LEVY, Jonah.(eds). *Developments in French Politics 4*. Palgrave Macmillan. 2008.

PEROTTINO, Michel. *Francoúzký politický systém*. Praha: Sociologické nakladatelství. 2005

Elektronické zdroje:

ACHCAR, GILBERT. Que peuvent les classes moyennes? Retour sur le « printemps arabe » [online]. 5/2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.monde-diplomatique.fr/2012/05/ACHCAR/47669>

Arab uprising: Country by country. BBC News [online]. *bbcnews.com* 16. 12. 2013 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/world-12482680>

AIFELNASER, B. Les relations Franco-Libyennes[online]. doktorská práce. 2008. [cit. 2014-07-27] Dostupná z: <http://tel.archives-ouvertes.fr/docs/00/72/73/07/PDF/2008CLF10303.pdf>

- ANDERSON, Lisa. Demystifying the Arab Spring: Parsing the Differences Between Tunisia, Egypt, and Libya [online]. *foreignaffairs.com*. květen/červen 2011. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.foreignaffairs.com/articles/67693/lisa-anderson/demystifying-the-arab-spring>
- BADEL, Laurence. Les « livres blancs », une méthode de réforme dans le sillage de la RGPP ? A propos du « Livre blanc sur la France et l'Europe dans le monde ». *Revue Française d'administration publique*. 2010, roč. 4, č. 136. s. 1 Dostupné z: http://www.cairn.info/resume.php?ID_ARTICLE=RFAP_136_0969
- BARAH, Mikail. France and the arab spring: an opportunistic quest for influence [online]. *fride.org*. říjen 2011, č. 110. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.fride.org/download/WP110_France_and_arab_spring.pdf
- BARLUET, Alain a JAIGU, Charles. À Tunis, Sarkozy « ne donne pas de leçons » [online]. *LeFigaro.fr*. 29.4.2008 [cit. 2014-07-27] Dostupné z: <http://www.lefigaro.fr/international/2008/04/29/01003-20080429ARTFIG00262-sarkozy-signe-en-tunisie-un-accord-sur-l-immigration.php>
- BIANCHINI, L. 2007. L'usage du français au Maghreb, *Constellations francophones*, Publifarum, [online] 2013, č. 7, [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://publifarum.farum.it/ezone_articles.php?id=77
- BROŽ, Josef. Hollande pod hrozbou smrti narovnává vztahy v Africe. Praha: ČRO6. [on-line]. 2012. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/cro6/komentare/_zprava/josef-broz-hollande-pod-hrozbou-smrti-narovnavavztahyv-africe--1125636
- BOCKEL, Jean-Marie. Je veux signer l'acte de décès de la Françafrique. [online]. *Le Monde*. 16. 1. 2008 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.lemonde.fr/afrique/article/2010/05/31/jean-marie-bockel-je-veux-signer-l-acte-de-deces-de-la-francafrique_999524_3212.html
- BONIFACE, Pascal. La diplomatie des droits de l'homme de Nicolas Sarkozy [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.affaires-strategiques.info/IMG/pdf/Diplomatie_des_droits_de_l_homme_de_Nicolas_Sarkozy.pdf
- CIHELKOVÁ, Eva. Evropská politika sousedství: nástroj budování prostoru bezpečnosti, stability a prosperity? [online]. In: *Současná Evropa 2011*, č. 2. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://ces.vse.cz/wp-content/cihelkova1.pdf>
- DAGUZAN, Jean-François. *France and islamist movements: A long non-dialogue*, [online] únor 2013, [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.fpri.org/docs/chapters/201303.west_and_the_muslim_brotherhood_after_the_arab_spring.chapter6.pdf
- DIPLOMATIE.GOUV.FR. France et Maghreb. [online]. *diplomatie.gouv.fr*. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/north-africa-and-middle-east/france-and-maghreb/article/france-maghreb-relations>
- DIPLOMATIE.GOUV.FR. Le ministère des Affaires étrangères et du Développement international en chiffres [online]. *diplomatie.gouv.fr*. 1. 7. 2013. [cit. 2014-07-27]. <http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/le-ministere-et-son-reseau/>
- DIPLOMATIE.GOUV.FR. Livre blanc sur la politique étrangère et européenne de la France: La France et l'Europe dans le monde 2008 – 2020 [online]. *diplomatie.gouv.fr*. 2008. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/2LIVREBLANC_DEF.pdf
- EUROPA. EU. *Euro-Mediterranean Partnership / Barcelona Process* [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://europa.eu/legislation_summaries/external_relations/relations_with_third_countries/mediterranean_partner_countries/r15001_cs.htm
- FAHIM, K. Slap to a Man's Pride Set Off Tumult in Tunisia. [online]. *nytimes.com*. 21. 1. 2011 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.nytimes.com/2011/01/22/world/africa/22sidi.html?pagewanted=1&r=3&src=twrhp>>
- FILÍPKOVÁ, Lenka. KUŽVART, Jan. Arabské jaro – rok poté [online]. 20.12.2011. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://amo.blog.ihned.cz/c1-54251860-arabske-jaro-rok-pote>

- FONDATION D'ENTREPRISE ALCEN POUR LA CONNAISSANCE DES ENERGIES. D'où vient le pétrole brut importé en France? [online]. 9. 2. 2012. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.connaissancedesenergies.org/d-ou-vient-le-petrole-brut-importe-en-france-120209#notes>
- FONDATION D'ENTREPRISE ALCEN POUR LA CONNAISSANCE DES ENERGIES. Le gaz consommé en France vient principalement de Russie. [online]. 22. 2. 2012. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.connaissancedesenergies.org/le-gaz-consomme-en-france-vient-principalement-de-russie-120222>
- FRANCIE. La Constitution de la Cinquième République française 1958 [Ústava Francouzské republiky ze 4. října 1958] [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupná z: <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp>
- FREEDOMHOUSE. Freedom in the World: Tunisia 2012. *Freedomhouse.org* [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/tunisia-0#.U9Zo723DUtE>
- FREEDOMHOUSE. Freedom in the World: Libya 2012. *Freedomhouse.org* [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/libya-0#.U9Zq0m3DUtE>
- HAMDI, Selma. Arabské jaro v Alžírsku? Jamais ! [online]. *E-polis.cz*, 7. 2. 2012. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.e-polis.cz/ze-zahranicniho-deni/695-arabske-jaro-v-alzirsku-jamais.html?un=1378&code=c0361bb36a4dfb6683bec98063d4cabb>
- HENRY, Jean Robert. Sarkozy, The Mediterranean and the Arab Spring. *Contemporary French and Francophone Studies* [online]. 2012, roč. 16, č. 3. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/17409292.2012.675664#.U9ZmIG3DUtE>
- CHARILLON, F. Politique étrangère de la France: l'heure des choix [online]. 2007 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.ifri.org/files/politique_etrangere/PE_1_2007_Charillon.pdf
- CHERGUI, Nora. La politique de la France au Maghreb [záznam přednášky profesora Salaha Saouda] [online]. 24. 12. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.amaidan.fr/archives/2012/12/24/25989085.html>
- INSEE, Exportations et importations de la France dans le monde en 2010. [online]. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=T12F143#tableaux
- INSTITUT DU MONDE ARABE. Y-a-t-il une politique magrébine de la France? In: Youtube [online]. 2. 5. 2013. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=qvL7o25QnFY>
- La démographie au Maghreb [online]. *Lemondediplomatique.fr*. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.monde-diplomatique.fr/cartes/maghrebpop1994>
- MÁDL, Michal. Úsvit Odyssey nad Libyí. [online]. 20. 3. 2011 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.sekuritaci.cz/usvit-odysey-nad-libyi>
- MARCZUK, Karina. A Visionary and a Practitioner: the Bernard Kouchner vs. David Kilcullen [online]. 2007 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.defenceandstrategy.eu/redakce/tisk.php?lanG=en&clanek=23598&slozka=17481&xsekce=23580&>
- MARGO, Giovana. BONNING, Brittany. WINZT, Tese. Neighbor Special Focus on Libya Understanding the Arab Spring from the Inside [online]. *World affairs council*. 29. 2. 2012. Dostupné z: <https://www.world-affairs.org/wp-content/uploads/2012/04/Libya-cover-and-packet-final-for-web-4.2.12.pdf>
- MEBTOUL, Abderrahmane. Le Maghreb dans son environnement régional et international. La coopération Europe/Maghreb face aux mutations géostratégiques mondiales. [online]. 2011. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.ifri.org/?page=contribution-detail&id=6554&id_provenance=97
- MONTEBOURG, Arnaud. Lettre à un ami perdu à Disneyland [online]. 3. 1. 2008 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://tempsreel.nouvelobs.com/opinions/20080102.OBS3035/lettre-a-un-ami-perdu-a-disneyland.html>
- MOROCCO/ WESTERN SAHARA Country summary [online]. *humanrightswatch.org* 1/ 2013. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://http://www.hrw.org/world-report/2013/country-chapters/morocco/western-sahara>

- PATTEN, Chris. *Dvaapůlkrát sláva Středomořské unii* [online]. 23. 7. 2008 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.project-syndicate.org/commentary/patten6/Czech>.
- PEW RESEARCH CENTER. Estimated 2009 Muslim Population [online]. 2010. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z <http://www.pewforum.org/files/2009/10/Muslimpopulation.pdf>
- PETERSON INSTITUTE FOR INTERNATIONAL ECONOMICS. Prospects for Greater Global and Regional Integration in the Maghreb. Energy sector Study. [online]. 2008. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://http://www.iie.com/publications/papers/ghiles0508.pdf>
- POTTIER, Jean-Marie. On a revu le discours de Sarkozy du 14 janvier 2007 [online]. 13. 1. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.slate.fr/story/48633/discours-sarkozy-janvier-2007>Rapport d'achèvement du projet -
- Soutien à la mise en oeuvre du Programme d'Action Sous-Régional de lutte contre la désertification. [online]. *Union du Maghreb arabe.org*. březen 2005. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.maghrebarabe.org/admin_files/pasr%20maghreb.pdf
- Révolte en Tunisie: un bilan de 338 morts. [online]. *lefigaro.fr*. [cit. 2014-07-27]. 4. 5. 2012. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/news/world-12482315>><http://www.lefigaro.fr/flash-actu/2012/05/04/97001-20120504FILWWW00721-revolte-en-tunisie-338-morts-en-tout.php>
- ROGER, Patrick. François Fillon dément des ventes de gaz lacrymogène à Tunis [online]. *lemonde.fr*. 27. 1. 2011. Dostupné z: http://www.lemonde.fr/afrique/article/2011/01/27/francois-fillon-dement-des-ventes-de-gaz-lacrymogene-a-tunis_1471340_3212.html
- SAIF, Ibrahim. Arab Leaders and Western Countries: swapping Democracy for Business Interests. [online]. In: *Perspectives: Political Analysis and Commentary from the Middle East*. květen 2011, speciální číslo. Dostupné z: http://boellmeo.org/downloads/Perspectives_02-16_Ibrahim_Saif.pdf.
- SERENI, Jean Pierre. Aux origines agraires du Printemps arabe: Un facteur ignoré des révolutions. In: *Orient XXI* [online]. listopad 2013. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://orientxxi.info/lu-vu-entendu/aux-origines-agraires-du-printemps,0419>.
- SORENSEN, Karl. *Beyond Franqafrique - The Foundation of France's Africa Politics* [online]. 2008 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.foi.se/rapport?rNo=FOI-R--2553--SE>
- ŠMÍD, Jan. Hollande uznal koloniální útlak v Alžírsku. [online]. 20. 12. 2012 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/hollande-uznal-kolonialni-utlak-v-alzirsku--1152762
- TALMON, Stefan. Recognition of Libyan National Transitional Council. [online]. *Insights*, 2011, roč. 15, č. 16, [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.asil.org/sites/default/files/insight110616.pdf> s. 2
- VERLUISE, Pierre. L'Union pour la Méditerranée: quel bilan d'étape? [online]. *Actualité européennes*. červen 2010, č. 135 [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.iris-france.org/docs/kfm_docs/docs/2010-05-ae35.pdf
- WAGNER, Daniel a CAFIERO, Giorgio. Why Have the Arab Monarchies Survived? [online]. *Huffingtonpost.com*. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/daniel-wagner/why-arab-monarchies-survived_b_2610048.html.
- WOOD, Pia Christina. Ch. French foreign policy and Tunisia. Do Human rights matter? [online] *Middle East Policy*, 2002. roč. 9, č. 2. [cit. 2014-07-27]. Dostupné z: <http://www.mepc.org/journal/middle-east-policy-archives/french-foreign-policy-and-tunisia-do-human-rights-matter>.